

Gina Karoline Lien

Bolig og foreldreskap

En kvalitativ studie

**Masteroppgave i familiebehandling
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

Abstract

The purpose of this master's thesis is to explore what housing means for parenthood. Questions raised are such as; how and why does our home affect us? How relevant is the material context for the family relationships? What do we find if housing and relational health are put in context? These questions are posed in order to better understand how parents think and perceive housing as a vital resource for their parenthood. In particular, this thesis investigates how parents have experienced the opportunities and challenges rented or owned housing have implied for their parenthood. Not being able to own your home is linked to relevant theory and research, which contributes to illustrate the study's approach to the thesis question. The empirical data consists of six qualitative interviews with parents about what kind of implications housing have for their parenthood. Everyone had received a start-up loan and moved into a new home. Consequently, the study addresses two analytical topics; the housing journey and changes in parenthood.

Theory and research have shown that in Norway, the emergence of the welfare state has contributed to providing us with universal economic and social arrangements. It is pointed out that this has given many an opportunity for social mobility and consequently contributed to an increased middle class. In the wake of this, it seems that the view of being poor has changed. Being poor has moved from being understandable due to social structures, to being explained in quality of individuals. Further it turns out that most Norwegian families own their own home. This contributes to a decrease in knowledge and understanding of those who do not. It may seem as if the cultural norm of the middle class shadows the consequences of poverty. For those parents who experience not being able to offer stable housing for their children both external and internal stress can be experienced. In the interviews living conditions, stress and stigma became central topics. And this thesis brings in relational factors and how these should be viewed in context.

The result of the thesis show start-up loans has contributed to improving the informant's parenthood. This thesis highlights how this can affect family relationships. Furthermore it is argued that the quality of the house must be made relevant as a theme in systemic practice with families. This knowledge is important for family therapists and other professional psychosocial practices, as it brings out the necessary conditions on which there is not always much focus. Focusing on these conditions can bring forward topics that highlight where a chain reaction possibly may have started to illuminate the differences of parenthood.

Sammendrag

Hensikten med denne masteroppgaven er å undersøke hva bolig betyr for foreldreskapet. Hvordan og hvorfor påvirker boligen oss? Hvor relevant er den materielle konteksten for relasjonene i familier? Hva finner vi hvis bolig og relasjonell helse blir satt i en sammenheng? Dette er noen av spørsmålene denne oppgaven stiller. Formålet er å løfte opp og frem hvordan foreldre erfarer og opplever å leie, kontra å eie bolig påvirker deres foreldreskap. Det å ikke kunne eie egen bolig sees i lys av relevant teori og forskning på feltet, og dette bidrar til å belyse oppgavens problemstilling. Empirien består av seks kvalitative intervjuer med foreldre om hva deres bolig har betydd for deres foreldreskap. Alle hadde mottatt startlån og flyttet i ny bolig. Studien tar for seg to analytiske temaer: boligreisen og endringer i foreldreskapet ved skifte til bedre bolig.

Teori og forskning har vist at i Norge har fremveksten av velferdsstaten bidratt til å gi oss universelle økonomiske og sosiale ordninger. Det påpekes at dette har gitt mange en mulighet for sosial mobilitet og dermed bidratt til en større middelklasse. Samtidig viser det seg, at i kjølvannet av dette, ser ut til at synet på det å være fattig har endret seg. Det hevdes at det å være fattig har beveget seg fra å være forståelig på grunn av samfunnsstrukturer, til å årsaksforklares i enkeltpersoners egenskaper. Videre viser det seg at flesteparten i det norske samfunnet eier egen bolig. Dette bidrar til at kunnskapen om og forståelsen for de som ikke gjør det kan ha minket. Det kan virke som om middelklassens kulturelle norm skygger for fattigdommens konsekvenser. Foreldre som har erfaring med å ikke kunne tilby stabil bolig for barna sine, kan oppleve både ytre og indre stress. I intervjuene ble levekårstress og stigmatisering sentrale tema, og oppgaven tar for seg relasjonelle faktorer og hvordan disse bør sees på i en sammenheng.

Resultatene i oppgaven synliggjør at startlån har bidratt til å bedre foreldreskapet til informantene. Oppgaven belyser hvordan dette kan påvirke relasjonene i familien. Videre argumenteres det for at boligens kvalitet må gjøres relevant som tema i systemisk arbeid med familier. Kunnskapen om boligens påvirkning er viktig for familieterapeuter og annen profesjonell psykososial praksis, da den bringer frem nødvendige betingelser som ikke alltid vektlegges.

Forord

Jeg er veldig takknemlig for at jeg har fått mulighet til å gjennomføre denne masteroppgaven. Det har vært lærerikt, spennende og utfordrende. Det er flere som må takkes. Jeg vil begynne med min tidligere avdelingsleder i Bufetat, Fosterhjemstjenesten i Vestfold, Tor Ivar Andersen, som gav startskuddet og la til rette for at dette kunne gjennomføres. Deretter min nåværende arbeidsplass, Familievernkontoret i Sandefjord og gode kollegaer, begge steder, for oppmuntring, nysgjerrighet og forståelse.

Jeg vil også takke Husbanken Region Sør og saksbehandlere i kommuner for engasjement og hjelp underveis i oppgaven.

Tusen takk til de seks foreldrene som sa seg villig til å la seg intervju. Jeg er ydmyk over deres åpenhet og berørt av hvor lett det kan være å ikke inkludere boligen som trygg base. Uten deres bidrag kunne ikke denne oppgaven blitt gjennomført.

Så må jeg takke professor Oddbjørg Skjær Ulvik ved fakultet for samfunnsvitenskap ved OsloMet, for sitt engasjement, kunnskap, konstruktive veiledning og tålmodighet. Du har tatt meg imot når utfordringene viste seg og hjulpet meg å holde på fokus og motivasjonen.

Jeg vil takke familien og gode venner for støtte og oppmuntring underveis, samt kloke tilbakemeldinger. Til slutt vil jeg takke min mann Morten og våre to gutter Herman og Ola som tålmodig har stått ved min side og aldri gitt meg dårlig samvittighet for tiden jeg har måttet bruke for å få dette i havn. Tusen takk.

Tønsberg, mai 2021

Gina Karoline Lien

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Begrepsavklaringer	2
1.1.1	Husbanken, startlån og «wicked problems»	2
1.2	Oppgavens oppbygning	4
2	Utviklingstrekk i norsk boligpolitikk	4
2.1	Norsk boligpolitikk i etterkrigstiden	4
2.2	Bolig, hjem og barndomshjem	7
2.3	Levekårsstress	8
2.4	Boligsosialt arbeid	9
2.5	Normførende middelklasse	12
3	Teoretisk rammeverk og forskning om boligsosiale forhold	13
3.1	Litteratursøk og avgrensning	13
3.2	Systemisk tenkning	14
3.3	Foreldreskap og trygg base	15
3.4	Nødvendige egenskaper i et moderne samfunn	16
3.5	Boligens betydning	17
3.5.1	Foreldreskap og identitet	17
3.5.2	Følelser	17
3.5.3	Foreldreskap i fattigdom	18
4	Metode	20
4.1	Valg av metode og begrunnelse for metodevalg	20
4.2	Det kvalitative forskningsintervjuet, livsformsintervju	20
4.3	Fenomenologisk-hermeneutisk forståelse av forskning	21
4.4	Forskerrollen – mitt ståsted og min forforståelse	22
4.5	Rekruttering og feltforankring	22
4.6	Utvalg og rekruttering av informanter	23
4.7	Gjennomføring av intervjuer	23
4.8	Analyseprosessen	24
4.9	Reliabilitet og validitet – kvalitetskrav i en kvalitativ studie	27
5	Boligreisen	29
5.1	Ikke forventet boligreise	29
5.2	Middelklasse og forventet foreldreskap	31
5.3	Boligreisen	34
6	Endringer i foreldreskapet	38
6.1	Foreldreskap og bolig	39

6.2	Boligskam og følelser	41
6.3	Barndomshjem.....	46
7	Oppsummerende diskusjon.....	49
8	Avsluttende kommentar	52
8.1	Veien videre.....	54
9	Litteraturliste.....	55
	Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykke.....	58
	Vedlegg 2: Vurdering fra NSD	60

1 Innledning

Å bo er noe alle har et forhold til. Vi vet hva å bo er og hva det betyr for oss. En bolig betyr mye for de fleste fordi den påvirker de som bor i den. I oppgaven finnes sitatet «*Det var så skamfullt at huttetu*». Sitatet belyser hvordan oppgavens informanter mener boligen påvirker den relasjonelle konteksten som oppstår i oppdragelse og utvikling av barn. Det kan derfor sies at materielle betingelser spiller inn på hvordan foreldreskapet utføres. På hvilken måte boligen påvirker relasjonene i familier er av betydning for familieterapi fordi det er en faktor som påvirker familiesystemet i stor grad. Boligens betingelser synes å mangle i det terapeutiske rommet.

Av ulike grunner bor noen familier dårligere enn andre de naturlig kan sammenligne seg med. Hvordan opplever disse foreldrene at bolig, som en materiell betingelse, påvirker deres foreldreskap? For å finne ut av dette ønsker jeg å undersøke om startlån, som et boligsosialt tiltak, har betydning på familiedynamikken og familienes framtidsutsikter. På hvilken måte kan startlånet påvirke foreldreskapet?

Det er nødvendig å forske på hvorvidt eller på hvilken måte familiene opplever at tiltaket de mottok har medført endringer i familierelasjoner. Ut ifra kilder og tidligere forskning kan vi lese at boligsosiale problemer oftest er et symptom på annen problematikk. Familiene har ofte problemer ved siden av selve boligproblemet. Det kan være økonomiske, sosiale eller helsemessige problemer, eller en kombinasjon av disse. Dette forteller oss at årsaken til at man har behov for et boligsosialt tiltak er sammensatt og komplisert og at familiene kan ha behov for tverretattlig hjelp (Larsen & Lien 2012, s. 21). Dette er et viktig politikkområde å ha fokus på. Det jobbes aktivt for at tiltak iverksettes og at de samsvarer med de utfordringene samfunnet står overfor. Det er ønskelig å se boligsosiale virkemidler i sammenheng med andre velferdspolitiske tiltak som arbeid, sosiale tjenester, helse- og omsorgstjenesten og barnevern (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021).

Denne oppgaven og bakgrunn for valgte tema handler om at jeg fra før har kompetanse og erfaring fra boligsosialt arbeid. På bakgrunn av teori som er relevant, egen erfaring og interesse for temaet har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

«Hva betyr bolig for foreldreskapet, slik foreldre som har mottatt startlån opplever det?»

Jeg ønsket å høre foreldres tanker om hva vanskelige boforhold betyr for foreldreskapet, og hva som kan endre seg når boligsituasjonen forbedres. Dette er viktig kunnskap da det kan utvide søkelyset på hva familien kan trenge av støtte og bidra til at de tverrfaglige hjelpetiltakene blir mer treffsikre.

1.1 Begrepsavklaringer

1.1.1 Husbanken, startlån og «wicked problems»

Husbanken ble opprettet i 1946, for å bygge opp landet etter krigen og ble et av etterkrigstiden store velferdsprosjekt (Husbanken.no). Gjennom Husbanken iverksetter regjeringen deler av sin boligsosiale politikk. Husbanken får ulike samfunnsoppdrag og mål som skal jobbes mot å oppnå (Husbanken.no).

Et av målene til Husbanken er at alle skal ha mulighet til å skaffe og beholde egen bolig, og å bo i trygge bomiljø og lokalsamfunn. Husbanken skal også forebygge at folk blir vanskeligstilte på boligmarkedet, og bidra til at vanskeligstilte kan skaffe og beholde egen bolig. De ulike målene Husbanken skal jobbe etter fremkommer i tildelingsbrev fra Kommunal- og modernitetsdepartementet (KMD). Husbanken får også andre tildelingsbrev fra andre departement. I 2020 gav KMD Husbanken mål om å prioritere oppgaver som omhandler barn og unge, ha en nasjonal kunnskapsrolle innenfor sosial boligpolitikk, samt å effektivisere og øke produktiviteten i egen virksomhet.

Høsten 2020 ble den nasjonale strategien *Alle trenger et trygt hjem* (2021-2024) lagt frem. Den gir føringer for den sosiale boligpolitikken for årene som kommer. *Alle trenger et trygt hjem* (2021-2024) er strategien denne masteroppgaven forholder seg til. Ved siden av å gi Husbanken mål for arbeidet, er strategien ment å bidra til at kommunene møter en samordnet stat og får bedre rammevilkår for arbeidet. Husbanken koordinerer direktoratene sitt arbeid i *Alle trenger et trygt hjem*, og samarbeider med Statsforvalter om å implementere strategien i kommunene (Kommunal- og regiondepartementet, 2021).

Startlån er et sentralt boligpolitisk virkemiddel. Ordningen finansieres av Husbanken, men forvaltes av kommunene. Det betyr at kommunene låner penger av staten, for deretter å låne dem ut videre.

Startlån har en sosial profil. Målet er å hjelpe grupper med svak økonomi som har problemer med å skaffe privat finansiering til egen bolig. De aktuelle gruppene er unge førstegangsetablerere, barnefamilier, enslige forsørgere, personer med funksjonsnedsettelse og etniske minoriteter. Flere kommuner åpner opp for at personer med midlertidig eller varig økonomiske utfordringer kan søke (Husbanken.no).

Startlån gir personer som ellers ikke ville fått lån i banken mulighet til å komme inn på boligmarkedet. Å bli boligeier gir familier mulighet til stabilitet og forutsigbarhet med tanke på ulike faktorer i livet, som økonomi, skole, jobb, fritid, og sosiale relasjoner. Dette kan igjen bidra til bedre livskvalitet for både barn og voksne (Husbanken.no). Det er mulighet til å søke om startlån hvis en mottar trygd, offentlige ytelser eller har nedsatt funksjonsevne og må på grunn av det tilpasse boligen.

Selv om man ikke trenger egenkapital, må man ha tilstrekkelig inntekt til å dekke utgiftene til startlånet og andre nødvendige utgifter. Kommunen kan i noen tilfeller gi tilskudd til de familier som har særlige behov, som for eksempel sosiale -og helsemessige utfordringer.

Administrerende direktør i Husbanken, Osmund Kaldheim skrev i årsmeldingen for 2019:

Husbanken har prioritert vanskeligstilte barn og unge i 2019 i tråd med oppdraget fra regjeringen. Hensynet til barnets beste i det boligsosiale arbeidet har vært styrende i all dialog med kommunene og lagt premisser for bruken av Husbankens økonomiske virkemidler.

Senere i oppgaven vil faktorer og årsaker til at noen blir vanskeligstilte på boligmarkedet presenteres. Det gjør det nødvendig å presentere begrepet «*wicked problems*» som bidrar til å kaste lys over at boligsosiale problemer ikke er en «kvikk fiks». Boligsosialt arbeid kan sies å være et fragmentert og komplisert problem – og politikkområde (Ulfrstad, 2011, s. 150). Som annet sosialt arbeid har også boligsosialt arbeid utfordringer som skyldes ulike årsaker. Dette betyr at tiltakene for å løse dem spres på ulike ansvarsområder. De blir organisert på en slik måte at de blir splittet. Dette gjør at boligsosialt arbeid, ifølge Ulfrstad, kan bli kalt «*wicked problems*» (Ulfrstad, 2011, s. 161).

1.2 Oppgavens oppbygning

Denne masteroppgaven er delt inn i åtte kapitler. I innledningen gis det informasjon om bakgrunnen for valg av tema og problemstilling, samt begrepsavklaringer på Husbanken, startlån og «*wicked problems*». Kapittel to gir oversikt over valgte utviklingstrekk i norsk boligpolitikk: Først norsk boligpolitikk i etterkrigstiden (tekst basert på vedlegg 2, i NOU 2011:15), deretter bolig, hjem og foreldreskap, og videre levekårsstress og til slutt boligsosialt arbeid og normførende middelklasse. I kapittel tre redegjøres oppgavens teoretiske rammeverk og forskning om boligsosiale forhold. Etter først å redegjøre om oppgavens litteratursøk og avgrensning, følger betydning av systemisk tenkning. Systemisk tenkning er med for å vise betydningen av å se ulike fag i en sammenheng og å vise oppgavens relevans for familierapi. Deretter redegjøres foreldreskap og trygg base, samt noen nødvendige egenskaper som det kan ha betydning å inneha i et moderne samfunn. Til slutt behandles boligens betydning med undertemaene identitet og foreldreskap, følelser, og foreldreskap i fattigdom. I kapittel fire redegjøres det for det metodiske valget, og om hvordan studien er kvalitetssikret og gjennomført. Studiens analyseresultater presenteres i kapittel fem og seks. Materialet analyseres i lys av teori og forskning det tidligere er redegjort for. I presentasjonen av de analytiske resultatene har jeg valgt å bruke både en fortellende form, samt sitater og utsnitt fra intervjuene (dette er gjort for å la foreldrenes språk komme tydeligere frem). I kapittel syv blir det en oppsummerende diskusjon og i kapittel åtte noen avsluttende kommentarer og refleksjoner om veien videre.

2 Utviklingstrekk i norsk boligpolitikk

2.1 Norsk boligpolitikk i etterkrigstiden

Dette avsnittet er basert på NOU 2011:15. (2011) *Rom for alle – En sosial boligpolitikk for fremtiden*.

I en god periode etter 2.verdenskrig var målet for norsk boligpolitikk å bygge flest mulig boliger til en rimelig penge. Boligpolitikkenes målsetting den gangen stod i stil med folks inntekter. Et samarbeid mellom stat, kommuner og boligkooperasjonen (samlebetegnelse for boligsøkere og boligeiere som ønsket å bygge og drive boliganlegg) skulle iverksette dette arbeidet. Den norske stats husbank gav lån til boligkooperasjoner og selvbyggere til gunstige lånebetingelser i form av lave renter og lang nedbetalingstid. Fra årene 1950 til 1995 finansierte Den norske stats husbank cirka to tredjedeler av alle nyoppførte bolighus. I denne tidsperioden regulerte også staten prisene i boligsektoren og husleiene i det private leiemarkedet. Kommunene bidro med

blant annet å kjøpe og bearbeide tomter som de solgte videre for en billig penge både til selvbyggere og boligkooperasjoner (NOU 2001:15, Vedlegg 2). På 1980- og 90-tallet ble det endringer i etterkrigstidens boligpolitikk. Sosialdemokratiske og borgerlige regjeringer avvirket prisreguleringen på borettslag og utleieboliger, og tonet ned Husbankens aktive rolle. Begrunnelsen for dette var at det ikke lenger var nødvendig med store subsidier og strenge reguleringer. Det hadde blitt en kraftig velstandsøkning i samfunnet, så de fleste i befolkningen kunne nå dekke sine egne boligbehov gjennom markedet (NOU 2001:15, Vedlegg 2).

Boligmarkedet ble liberalisert og det ble forbudt med forkjøps- og prisregulerende avgjørelser. Nå fikk selektive virkemidler, blant annet etableringslån til unge i etableringsfasen, større plass i boligfinansieringen (Husbanken.no). Boligpolitikken snudde fra å være orientert mot størstparten av befolkningen til enkelte grupper.

Definisjonene på velfungerende boligmarkeder kan sies å være politisk førende. I følge regjeringen Bondevik II og St.meld. Nr.23 2003-2004 kan vi lese om et ideelt ønske der alles behov for bolig kan imøtekommes, helst med lavest mulig kostnad for samfunnet. Videre står det at statens viktigste virkemiddel er å tilrettelegge for et *velfungerende boligmarked* med lover og regler, organisering, kunnskap og kommunikasjon (Kommunal- og regionaldepartementet). I denne meldingen kommer det frem at boligøkonomiske virkemidler som startlån og bostøtte er tiltak for å korrigere markedet og sikre vanskeligstilte en bolig. Regjeringen Bondeviks II fremhevet at statens viktigste strategier på boligfeltet lå utenfor boligpolitikken område (NOU 2011: 15, Vedlegg 2).

Regjering Bondevik II mener i dette virker å være at deres definisjon av et velfungerende boligmarked er markedsoptimisme og styringsskepsis. Tiden har vist at på tross av politiske uenigheter og ulike utvalgs vurdering av tema, vurderes politisk inngripen på «*det frie markedet*» som ikke aktuell politikk. Men at det (boligmarkedet) blir *velfungerende boligmarkeder* med lovverk, kommunikasjon og kunnskap (NOU 2001:15, Vedlegg 2).

Som tidligere nevnt flyttet fokuset seg over mot enkeltgrupper og i løpet av 2000-tallet ble «*vanskeligstilt på boligmarkedet*» dominerende kategorier. Igjen ble forklaringen for fokusbytte begrunnet med at størstparten av befolkningen hadde tilfredsstillende boforhold. «*Vanskeligstilte på boligmarkedet*» -kategorien ble en samlebetegnelse for ulike mennesker med ulike utfordringer, som for eksempel svak økonomi. Ulikt arbeid med disse gruppene bidro

til oppmerksomhet på fattigdom. Dette førte til at både Bondevik og Stoltenberg sine regjeringer iverksatte nasjonale tiltaksplaner for å bekjempe fattigdom (NOU 2001:15, Vedlegg 2). Å bo er en nødvendighet for å lykkes med fattigdomsbekjempelsen. Det medfører at bolig som tema kommer inn i velferdspolitikken og fattigdomssatsingen. Årsaker til fattigdom er sammensatt, noe som også gjør at tiltak vedrørende bolig blir sammensatt. Uansett hvor i kategorien «*vanskeligstilt på boligmarkedet*» man tilhører, er bolig alltid en viktig faktor. Arbeidet krever tverrfaglig samarbeid og kompetanse. Dette kommer til syne i koordineringen og utøvelsen av boligsosialt arbeid (NOU 2011:15, Vedlegg 2), og beskrives nærmere i eget avsnitt.

Den boligsosiale vendingen er også knyttet til en gradvis forandring av kommunenes rolle i den nasjonale boligpolitikken. Norske kommuner står relativt fritt til å organisere arbeidet og å formulere egne målsettinger og strategier. Dette har resultert i ulike måter å forvalte denne oppgaven. Husbanken ønsker at deres støtte- og låneordninger (bostøtte, startlån og boligtilskudd) settes i en sammenheng med andre tiltak kommunen har til rådighet (hjemmehjelp, støttekontakt, økonomisk rådgivning, helserådgiver, sosial trening osv.). På den måten kan det utformes individuelle hjelpepakker til den enkelte vanskeligstilte. Det er reist kritikk mot den førende boligsosiale politikken. Samfunnsgeografen Arild Holt-Jensen hevder at den norske boligvendingen er underfinansiert og feilslått (NOU 2011:15, Vedlegg 2). Sentrale boligsosiale virkemidler ansees å være *ad hoc* løsninger. Bostøtten sees på som en pengeoverføring som kun kommer boligeiere til gode. Bostøtten bidrar til at boligprisene forblir høye og at flere blir klienter fordi de ikke makter så store utgifter. Å måtte bli klient på grunn av for høye boligpriser hevder Holt-Jensen å være sosialt forkastelig. Videre mener han at det bør oppføres «*allmenne boliger*» i stor skala med offentlige utleieboliger og med offentlige – eller kostnadsbestemte – husleier (NOU 2001:15, Vedlegg 2).

Økonom og forsker ved Statens institutt for forbruksforskning, Mary Ann Stamsø, mener at boligpolitikken ble avsluttet på 1980- og 90-tallet. Bistanden det offentlige gir de vanskeligstilte er for lav, lavere enn i mange andre europeiske land (NOU 2011:15, Vedlegg 2). Det er også de som mener at omleggingen førte til at arbeidet med å bistå «*vanskeligstilte på boligmarkedet*» fikk et fremskritt. Boligforskerne Hans Christian Standlie og Viggo Norvik hevder at endringen har ført til at sårbare grupper kunne få hjelp, samtidig som nye og uløste oppgaver kom til overflaten og kunne bli løst (NOU 2011:15, Vedlegg 2).

En gjenganger i diskusjonene om justeringer av dagens boligpolitikk er de grupper som faller mellom de boligsosiale ordningene. Noen har for lav inntekt til å få lån i privat bank, men for høy inntekt til å motta bostøtte, tilskudd og startlån. De vil heller ikke få tilbud om å leie kommunal bolig. I den sammenheng er det noen som mener at bostøtten må økes betraktelig slik at den har en effekt på denne gruppen (NOU 2011:15, vedlegg 2). Andre mener at kommunen må bli flinkere til å vurdere beboere i kommunale leiligheter opp mot bostøtte og startlån (Langsether et. Al 2008 i NOU 2011:15, Vedlegg 2).

2.2 Bolig, hjem og barndomshjem

Bolig og hjem er begreper/termer som ofte blir brukt om hverandre. For mange betyr de det samme, men i litteraturen omkring dette tema defineres de ulikt. I *Velferd og bolig* av Lars-Marius Ulfrstad (2011, s. 41) kan vi lese at begrepet *bolig* ikke er definert i norsk boligpolitikk, og at mangelen på en definisjon kan bidra til en uklarhet i ulike arbeidsområder innenfor boligsosialt arbeid. Med en klar definisjon av *bolig* vil offentlig boligpolitikk kunne bli tydeligere og bidra til at boligsosialt arbeid blir mer målrettet (Ulfrstad, 2011, s. 43).

Bolig er et tradisjonelt begrep som betegner de mer ytre forholdene knyttet til et bosted, for eksempel boligtype og eventuelle kjennetegn ved husholdet (Dyb mfl. 2005 i Brodtkorb & Rugkåsa 2007, s. 14). En bolig kan regnes som et fysisk objekt, et sted å bo, der man lager grunnlaget for et *hjem*. Og et *hjem* er et bebodd hus (Bachelard, 1964 i Brodtkorb & Rugkåsa 2007, s. 14). Men for at en *bolig* skal oppleves som et *hjem* må man også tilegne begrepet de subjektive opplevelsene som trygghet, identitet og sosial tilhørighet. Det betyr at begrepet *hjem* rommer individuelle følelser, tanker og meninger om hvordan det oppleves å være i boligen. Det betyr at man kan oppleve å være hjemløs selv om man har bolig (Brodtkorb & Rugkåsa, 2007, s. 14).

Betegnelsen *hjem* kan ofte brukes synonymt med betegnelsen *familie* (Ulvik, Øien & Olsen, 2014, s. 101). Familie i denne sammenheng refererer også til psykologiske og sosiale aspekter slik *hjem* ble beskrevet av Brodtkorb & Rugkåsa (over). Begrepet familie er flertydig da det finnes mange ulike familieformer. I et hjem med voksne og barn vil det bli samhandling og relasjon. Dette innebærer at hjemmet blir/utgjør et omsorgsarrangement, der den eldste og den yngste forplikter seg til hverandre, men med ulike oppgaver og forpliktelser (Ulvik, Øyen & Olsen, 2014, s. 101).

Betegnelsen *barndomshjem* forteller oss noe om forholdet mellom bolig og hjem. Begrepet ble tatt i bruk av alle informantene i denne oppgaven. Hjemmet er et sted man forlater og kommer tilbake til. Det skaper overganger i hverdagslivet. Hvis boligen oppleves trygg og forutsigbar vil hjemmet bidra til at barnet får en trygg base (Anderson, 2004 i Gulbrandsen red. 2014, s. 102). Dette forklares nærmere i neste kapittel.

Mange kan oppleve at et barndomshjem både er det faktiske huset de vokste opp i, og de sosiale og relasjonelle forholdene som eksisterte der. De som ikke hadde fast bolig da de vokste opp, men flyttet mer rundt, kan tenke ulikt om et barndomshjem. De knytter ikke nødvendigvis opplevelser og oppvekst på samme måte til boligen. For dem vil ikke boligen nødvendigvis ha så stor (relasjonell) betydning, men mer av en fysisk og materiell art. De knytter det eventuelt mer til familien, som flyttet med dem (Brodtkorb & Rugkåsa, 2007, s. 14).

2.3 Levekårsstress

Levekårsstress viser seg å være et viktig begrep i denne oppgaven, et begrep som rommer flere faktorer. Ved å dele opp begrepet vil levekår, ifølge St.meld. nr. 31 (2006-2007), handle om de ressursene den enkelte disponerer og hvilke muligheter folk har til å dra nytte av de ressursene til å skape et godt liv for seg og sine (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2007). Stress vil ifølge Lazarus & Folkman (1984) i *Stress og mestring* av Helsedirektoratet (2017, s. 5), være en tilstand som oppstår når samspillet mellom individ og omgivelser får individet til å oppleve en uoverensstemmelse, uansett om den er reel eller ikke, mellom kravene i oppståtte situasjon og individets ressurser (biologiske, sosiale og psykiske). Oppgaven forholder seg til stressbegrepet på denne måten, da det tydeliggjør det stresset noen opplever oppstår i et spill mellom individets opplevde ressurser og miljøets forventninger. Det er også nødvendig å nevne at det er vedvarende stress over tid som virker belastende, mens stress som ender i mestring kan oppleves utviklende. Stress som overgår individets egne og tilgjengelige sosiale ressurser, kan være skadelig for individets helse og utvikling (Helsedirektoratet, 2017, s. 6).

Som nevnt rommer levekårsbegrepet flere faktorer. Oppgaven kan bidra til å utvide begrepet ved å sette søkelyset på sammenhengen mellom bolig, familierelasjoner, psykisk- og fysisk helse og utøvelsen av foreldreskapet.

I denne oppgaven er levekårsstress et spesielt relevant begrep vedrørende temaene fattigdom og sosial kapital. Økonomi vil påvirke det sosiale livet til familier og minske mulighetene de

har til å utvikle stabile, sosiale bekjenskaper. Hvis man ikke får mulighet til å delta på samme arena som andre, mister man mulighet til å knytte kontakter som igjen vil kunne ha betydning for utvikling av sosial kompetanse, referanse og karriere (Bakke, Kvamme, Mydland & Wærdal, 2012, s. 17). Videre er dårlig eller lav økonomi ofte en medvirkende årsak til at man har behov for bistand av ulik karakter.

De to professorene i psykologi ved Princeton University, Eldar Shafir og Sendhil Mullainathan beskriver i boken *Scarcity: Why having too little, means so much* (2013) hvordan knapphet påvirker hjernen. Det er slik at vi er svært opptatt av det vi mangler. Fattigdom opptar mye plass i hjernen, siden det hele tiden er problemer som må løses, slik sultne mennesker er opptatt av mat. Når hjernen er fylt med bekymringer er det ikke plass til å lage langsiktige planer, ta en utdanning, være jobbsøker eller gjøre hyggelige ting med barna. Fattigdom skaper stress og uro, mer konflikter og mindre stabilitet. Dette skaper levekårsstress. Å leve med levekårsstress kan påvirke foreldrerollen, da det som oftest kreves overskudd til å være en klok og omsorgsfull voksen. Fattigdom tar stor plass, og siden man ikke kan ta pause fra fattigdommen vil den kunne påvirke evnen til blant annet å løse problemer. Levekårsstress legger seg dermed som en tåke over evnen til langsiktig planlegging (Aasland, 2019).

Å leve med vedvarende levekårsstress kan påvirke oss på flere måter. Blant annet kan det medføre redusert omsorgskapasitet. Foreldre som opplever å ha mye stress over lang tid kan oppleve at deres evne til å utøve foreldrerollen påvirkes. I en slik situasjon kan de stå i fare for å påføre sine barn stressopplevelser og i lavere grad påvirke barnas mestringskompetanse (Bøe, 2015 i Helsedirektoratet, 2017, s. 17). Levekårsstress over tid ser også ut til å påvirke den psykiske helsen. Informantene i denne oppgaven forteller hvordan de opplevde både situasjonen, men også sin psykiske tilstand, som deprimerende. Å være nedstemt over tid kan gi depressive symptomer som lite engasjement, energi og initiativ. Det kan også påvirke hvordan vi oppfatter oss selv. Ofte kan det gi utslag i en lav selvfølelse, samt lav konsentrasjonsevne (Grøholt, Garløv, Weidle & Sommerchild 2015, s. 75).

2.4 Boligsosialt arbeid

I følge den offentlige arbeidsdelingen i norsk boligpolitikk er det kommunene som har hovedansvaret for boligsosialt arbeid. Når det gjelder «*vanskeligstilte på boligmarkedet*» er de som tidligere nevnt ikke en, men ulike grupper mennesker med individuelle utfordringer (NOU 2011:15, Vedlegg 2). Det betyr at boligsosialt arbeid har et bredt faglig nedgangsfelt. Disse

gruppens hjelpebehov fordeles mellom ulike hjelpeinstanser og myndighetsområder. Dette gjør at boligsosialt arbeid kan betegnes som å ha «*wicked problems*». Det blir et umedgjørlig problem som blir utfordrende å ansvarliggjøre og koordinere (Ulfrstad, 2011, s. 161).

Den nasjonale strategien, «*Alle trenger et trygt hjem*» (2021-2024), samler og målretter innsatsen slik at flere får riktig hjelp til riktig tid. På regeringen.no kan vi lese at ansvar og oppgaver i det boligsosiale arbeidet er fordelt på flere sektorer og forvaltningsnivåer. Frivillige og ideelle organisasjoner, samt brukere, pårørende og interesseorganisasjoner ønskes velkomne til samarbeidet. Det er kommunene som har hovedansvaret for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet, mens statens oppgave er å sikre gode rammebetingelser.

Boligsosialt arbeid bør sees i lys av boligeierskap. For boligeierskap har en helt dominerende posisjon i Norge. 83 % av alle husholdninger og 86 % av alle barnefamilier eier boligen de bor i (Studsørød & Tuastad, 2017, s. 39). I den norske befolkningen kan det dermed sies at det å eie egen bolig har blitt en norm, noe man har til felles og som kan bidra til å skape følelsen av fellesskap. På tross av kunnskap om fattigdom og utenforskap, samt boligsosiale handlingsplaner på både nasjonalt og lokalt nivå, ser det ut til at boligpolitikken har en mer uavklart posisjon i velferdsstaten (Torgersen, 1987 i Studsrød & Tuastad, 2017, s. 40). Det ser ut til at hjem og familie kommer inn under familiepolitikk og barnevern, mens staten via boligpolitikken holder en armlengdes avstand (Studsørød & Tuastad, 2017, s. 41). Jeg har tidligere skrevet om «*wicked problems*» og regjeringens forsøk på å løse denne utfordringen. På tross for at samordningen av tjenestene muligens har blitt mindre kompliserte, kan det se ut til at det fortsatt er en vei å gå.

Det er i denne sammenheng relevant å nevne at familier som er i kontakt med barnevernet leier og flytter mer enn både kommunale leietagere, boligeiere og andre barnefamilier. Familier som er i kontakt med barnevernet kan flytte så ofte som en gang i året. Det kan antas at dette er ufrivillig, eller sees på som en form for bolignomadisme (flytte fra sted til sted). Resultatet for familiene kan bli en svak tilknytning til nærmiljø, hyppige bytte av barnehager og skoler og antagelig medføre en rekke risikofaktorer (Studsørød & Tuastad, 2017 s. 43). Det viser seg at det ikke er tilfeldig hvem som leier og hvem som eier (Skog Hansen & Lescher- Nuland, 2011, s. 15). Det kan derfor stilles spørsmål om hvorfor det ikke er mer forskning på sammenhengen mellom bolig og barnevern. I den sammenheng, og med det som er nevnt over, kan det også være aktuelt å se nærmere på en parallell som belyses av Anders Vassenden i (kapittel 3) «*Bolig*

og barnevern» i Studsrød & Tuastad, 2017. Parallellen går mellom nåtidens barnevernsfamilier og tidligere reisende/romani (omstreiferi og vagabondering) og hvordan manglende bofasthet var, og er, en sentral begrunnelse for omsorgsovertagelse av barn.

Det private leiemarkedet ser ut til å være dårlig egnet for de utsatte gruppene som søker å etablere trygg grunn i boligen. Dette gjør at de som ikke har ressurser til å realisere målet om trygghet og tilhørighet i eid bolig, søker seg til kommunale boliger. Mange familier kan oppleve dette som et statusfall, selv om kommunal bolig vil kunne gi dem mer trygghet og mer forutsigbarhet. Kommunale boliger er imidlertid ofte samlokalisert og forbundet med sosiale problemer. Det bør også nevnes at kommunale boliger tildeles etter behov. Å få tildelt en kommunal bolig blir vurdert av kommunen man bor i. Det er ofte en rekke faktorer som legges til grunn for tildelingen, og noen familier kan vente lenge før de tildeles en kommunal bolig (Studsørød & Tuastad, 2017, s. 49). Dette kan bety at enkelte familier verken får lån i vanlig bank, startlån av Husbanken eller leie av kommunal bolig. Da gjenstår privat leiemarked som siste alternativ og for noen en uønsket bolignomadisme.

Det er mange som leier bolig frivillig uten at det bidrar til levekårsstress. Unge i etableringsfasen er et godt eksempel på dette. De starter sin boligkarriere i leid bolig, men kjøper seg egen bolig når de ønsker å bli mer etablerte (Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011, s. 15). Dette er den vanligste boligreisen, en type boligkarriere der man trer inn i et marked som krever ressurser og kapital. Man starter med en enkel leilighet, for deretter å selge den med økonomisk gevinst som gjør at man kan kjøpe større bolig. Man gjør boligkarriere.

Det motsatte av boligkarriere kan muligens være *boligskam*. Boligskam er et begrep denne oppgaven har hentet fra radioprogrammet «Radiorabulistene», som tematiserte den norske boligpolitikken. Der kom det frem hvor lite mange kan om dette temaet (Radiorabulistene, 2019, 05:21). I radioprogrammet ble det fortalt at mange som slet med å finne stabil bolig ofte fikk spørsmålet: «Kan du ikke bare kjøpe deg en leilighet?». Dette kan gi oss en indikasjon på at mange ikke kjenner til boligpolitikkenes virkning overfor de som ikke kan kjøpe seg inn i en boligkarriere. Vi får høre hvordan mennesker av ulike årsaker berøres av en type boligskam. I dette tilfellet handler det om de som må leie og ikke får eie. De forteller om hvordan de opplever å bli møtt med uvitenhet, stigmatisering og fordommer (Radiorabulistene, 2019, 05:21).

2.5 Normførende middelklasse

Den norske velferdsstaten er bygget på visjonen om universelle ordninger og rettigheter til alle. På den måten vil alle kunne få mulighet til økt velstand og sosial mobilitet. Noe som forteller oss at det er et ønske om at uansett hvem du er skal alle kunne få samme muligheter. Rettferdighet og fellesskap kan sies å være intensjonene med velferdsstaten (ønsket for befolkningen) i Norge. Oppbygningen av den norske velferdsstaten bidro til å endre opplevelsen av fattigdom i Norge (Gubrium, 2013, s. 119). I takt med at velferden økte blant befolkningen etter 2. verdenskrig, vokste det opp en sterk middelklasse. Dette kan fortelle oss at systemet leverte etter forventningene. Den økonomiske reisen mange mennesker klarte å ta i regi av velferdsstatens universelle ordninger gir et inntrykk av at befolkningen økte sin økonomiske kapital. Nå utgjør middelklassen Norges største befolkningsgruppe (Gubrium, 2013, s. 117).

Som den gruppen det er flest av i Norge blir også middelklassens levemåte normførende i samfunnet. Reisen middelklassen klarte å foreta, i regi av velferdsstatens universelle ordninger, gir et bilde på at alle kan klare en sosial mobilitet. Årsakene til at noen ikke klarer å gjennomføre økonomisk og sosial mobilitet årsakforklares som individuelle feil eller mangler (Gubrium, 2013, s. 117). Før middelklasseveksten var fattigdom i Norge satt i sammenheng med samfunnsstrukturer. Uten universelle ordninger kunne årsakene til fattigdom forklares med at størsteparten av befolkningen ikke hadde samme muligheter. Normbegrepet kan brukes litt løst, men i denne sammenheng kan det sammenlignes med en forventning, noe man bør gjøre, hva som er tillatt å gjøre og hva som ikke bør gjøres (Pedersen, 2012, s. 145).

Forventet foreldreskap i middelklassen kan sies å være en norm og et omfattende prosjekt (Pedersen, 2012, s. 145). Her kreves en intensiv kultivering. En tett oppfølging fra foreldre, både praktisk og sosialt. I middelklassen kreves det at foreldrene tilrettelegger for de fleste behov barnet har for å lykkes. Middelklassens foreldrepraksis innebærer en ressursoverføring slik at barnet kan fortsette sin status i middelklassen, eller i øvre middelklasse. Å lykkes med en slik foreldrepraksis er krevende. Når fast bolig ikke er tilstede kan man anta at rammene for å utføre en slik praksis ikke vil være lett.

Middelklassens forventede foreldreskap er ikke så fleksibelt som andre typer foreldreskap. I lys av Crompton klasseteori (Pedersen, 2012, s. 145) viser det seg at klasses tilhørighet også påvirker når man blir forelder. Unge voksne i arbeidsklassesyrker er mer fleksible med hensyn til det de

mener er økonomisk standard for å bli foreldre, og de oppnår dermed sin økonomiske trygghet tidligere i livsløpet (Pedersen, 2012, s. 145). I følge Pedersen (2012) fremstiller de med kort utdanning overgangen til foreldreskapet som mindre dramatisk (Pedersen, 2012, s. 145). Det betyr ikke at det er mindre betydningsfullt å bli forelder, men at det å bli forelder får en større plass i livsløpet. For noen vil da overgangen til foreldreskapet bety færre diskusjoner og mindre ambivalens, enn der hvor utdanning, karriere, partner og jobb sees som nødvendige pilarer å ha på plass før barn (Pedersen, 2012, s. 148).

Å være forelder i dagens Norge innebærer mange ting. Alt fra plikter, rettigheter, gleder og sorger. Adekvat foreldreskap omfatter å støtte barns deltagelse på alle arenaer der de er, og å sette barna i stand til en tilfredsstillende deltagelse på skole, i fritidsaktiviteter og blant jevnaldrende (Gulbrandsen, 1998 i Gulbrandsen mfl. 2014, s. 115). Å kunne gi barna sine et sted å bo blir derfor både en forventning og en plikt. I Norge er det forventet at man ikke bare skaffer en bolig, men også skaper et hjem. Samfunnets forventinger til den enkelte er hva foreldrene speiler seg i. Og i lys av hvordan de ser seg selv, opplever de også sitt foreldreskap.

3 Teoretisk rammeverk og forskning om boligsosiale forhold

3.1 Litteratursøk og avgrensning

Denne oppgaven handler om hvordan boforhold påvirker foreldreskapet. I datasøk om foreldreskap og bolig fant jeg lite relevant forskning som kombinerer disse. Jeg fant forskning på blant annet oppvekstvilkår og fattigdom, samt bolig og boligsosialt arbeid. Jeg har valgt å ta utgangspunktet i forskning om boligens betydning for identitet og foreldreskap. Jeg har også lagt vekt på forskning om bolig og følelser, da ulike følelser også påvirker utøvelsen av foreldreskapet. I tillegg har jeg valgt ut forskning om fattigdom og levekårsstress. Dette er gjort for å skape en større forståelsesramme om foreldreskap og bolig. Disse forskningsvalgene er tatt for å danne et utgangspunkt for forskningsarbeidet. Det eksisterer annen forskning som både i tillegg, og i istedenfor, kunne gitt nyttige bidrag til oppgaven. På grunn av oppgavens størrelse og informantenes datamateriale er denne oppgaven begrenset til dette utvalget.

I litteratursøkene har jeg søkt etter ordene i ulike variasjoner og sammensettinger: Foreldreskap og bolig, bolig, boligsosialt arbeid, boligsosialt arbeid og foreldreskap, foreldreskap og følelser, skam og bolig, boligskam, fattigdom og levekår, barndomshjem.

I tillegg har jeg lest engelskspråklig litteratur som har vært relevant. Jeg har også hatt engelske søkeord eksempel: Poverty and shame og parenting and housing. Det har blitt søkt i databaser som Idunn, Oria, Oslomet, Google, Bufetat.no, Bufdir.no, Husbanken.no og Regjeringen.no.

3.2 Systemisk tenkning

Systemisk tenkning hjelper oss å sette den materielle konteksten rundt familien i en sammenheng. Den bidrar til å lettere se hvilken betydning en materiell kontekst kan ha for relasjonene i familien. I tråd med systemisk tenkning kan man si at det som skjer inni familien har sammenheng med det som er rundt.

Som mennesker er vi alle i en tilhørighet med andre i et større felleskap. Å være avhengig av det som er rundt oss vil følge oss hele livet. Dette viser seg spesielt betydningsfullt for barn og unge. De vil med egen erfaring se og lære av sine nærmeste hvilke muligheter og ressurser som de selv har, og hva som gir mot og kraft til å komme seg gjennom vanskelige perioder i livet (Johnsen & Torsteinsson 2012, s. 13). Den biopsykososiale modellen av George Engel (*The clinical application of the biopsychosocial model*) beskriver hvordan systemisk tenkning er en nødvendighet for å forstå både somatiske og psykiske problemer. Denne modellen forklarer at et problem ikke kan behandles isolert fra hele organismen, og at en person ikke kan forstås uavhengig av familien eller det sosiale systemet vedkommende er en del av (Johnsen & Torsteinsson 2012, s. 38).

Problemer oppleves ofte gjennom et lineært perspektiv. Det vil si at et problem forårsakes av noen få hendelser eller personer. Hvis man i denne sammenheng utvider synsfeltet med en sirkulær forståelse, og med en biopsykososiale modell, vil man med en gjensidig forståelse av samspill kunne få flere svar, forklaringer og løsninger. Det er også nyttig å nevne at utviklingspsykologi er forenlig med den biopsykososiale vitenskapssynet. Psykologisk utvikling og modning skjer i samspill med vår biologi, samt de sosiale og materielle omgivelsene man har rundt seg. Å ha kunnskap om dette bidrar til å vise vei for hva som er bra for barn, og hva som er barns behov. Med utviklingspsykologiske briller blir vi gjort oppmerksomme på en livslang prosess som underveis påvirker synet man har på seg selv, og gi en narrativ forståelse om egen historie og tilknytning til andre (Johnsen & Torsteinsson 2012, s. 39).

Mye av dette koker ned til det enkelte møte vi har med hverandre. Hvordan oppfattes det som blir sagt, hvordan gir dette mening ut ifra den fagkunnskap og erfaring vi innehar? Hvordan påvirker og tolker jeg den adferden som utspiller seg? For å forstå det som foregår som sirkulære prosesser kan vi sette adferd inn i et større helhetlig mønster (Frøland, 2017, s. 27). Når adferden som utføres kan tolkes og forstås med et utvidet blikk, kan også hjelpen familier får utvides. På den måten kan bistanden bli skreddersydd til den enkelte familie. Som igjen kan medføre at hjelpen blir mer treffsikker og effektiv.

3.3 Foreldreskap og trygg base

I denne oppgaven er betydningen og utførelsen av foreldreskap sentral. Foreldreskap har både sosiale, psykologiske og materielle aspekter.

Tilknytningen mellom barn og foreldre er grunnleggende i menneskers liv. Foreldrene kan betraktes som, i denne sammenheng, en *trygg base*. Begrepet stammer fra teorier om tilknytning som kan sies å handle om den emosjonell kontakt, eller tilknytning, som oppstår mellom barn og forelder. Det emosjonelle samspillet kan både ha negative og positive sider. Samspillet bygger opp en «indre arbeidsmodell» som forteller barnet om seg selv og om verden rundt (Grøholt, Garløv, Weidle & Sommerchild 2015, s. 26). Å utvikle trygge barn kan sies å være alle foreldres ønske. Trygge barn vil erfare at voksne er til å stole på og at verden er et godt sted. Med slik erfaring vil man utvikle en egen arbeidsmodell som forteller barnet om deres betydning i relasjon til andre. En trygg utvikling vil kunne bidra til gode mestrings -og løsningsevner. Egenskaper som ser ut til å være nødvendig å inneha i vårt moderne samfunn. Dette beskrives nærmere i avsnittet 3.4.

Som nevnt over begrenser ikke foreldreskapet seg til juridiske og relasjonelle sider. Foreldreskap utføres på ulike arenaer, ikke bare i hjemmet. Foreldreskap utføres både alene og i et fellesskap. På fotballbanen, foreldremøter, i barnehagen, på reiser og besøk hos andre. Å være forelder i dag er en omfattende oppgave. Nå, mer enn tidligere, skal foreldre støtte barns deltagelse på alle arenaer de befinner seg på. Barna skal gjennom oppfølging og støtte settes i stand til en tilfredsstillende deltagelse på skolen, fritid og med jevnaldrende. Foreldrestøtte i denne sammenheng er lite synlig når den er tilstede, men desto mer synlig når det mangler noe (Guldbrandsen, 1998 i Ulvik, Øien & Olsen, 2014, s. 115).

3.4 Nødvendige egenskaper i et moderne samfunn

Etter framveksten av velferdsstaten, og utviklingen av middelklassen, viser noen menneskelige egenskaper seg nyttige å inneha. Disse ferdighetene bidrar til at man lettere kan manøvrere på de ulike arenaer, både som barn og voksen.

Som barn er man i en utviklingsprosess, en dannelsesprosess som kan bli referert til som en sosialiseringssprosess. Sosialisering referer både til hvordan vi blir medlemmer av en kultur og et samfunn, og til hvordan vi utvikler oss som individer. I vårt samfunn får man en barndom, preget av en normativ forestilling av ideer som beskriver hva barn er og skal være. Barndommen er en fase i en del av et livsløp. Samfunnet organiserer gjennom strukturer og normer hvordan de ulike fasene bør eller kan være (Frønes, 2003, s.15). Ulike faktorer virker å ha betydning for om man skal kunne oppleve mestring og tilhørighet i et moderne samfunn.

Å kunne mestre ulike grader av stress og sårbarhet kan i seg selv bli en beskyttende faktor. Ulike mestringsstrategier er en egenskap som utvikles ved at man opplever at prøvelser i livet har en mening. Å forstå at utfordringen man opplever bærer i noe, gir en opplevelse av meningsfullhet. Det viser seg også at opplevelse av kontroll i en situasjon gir følelsen av trygghet, som igjen bidrar til økt motivasjon til å håndtere den utfordringen man står overfor. Som et ledd i å bli robust i et moderne samfunn vil et godt selvbilde bidra til at man har tiltro til seg selv, og at man kan klare å løse eventuelle problemer som oppstår. Ved å analysere årsaker og egeninnsats på en hensiktsmessig måte, vil man kunne utvikle gode mestringsstrategier (Kvello, 2015, s. 266).

Sosial støtte viser seg å påvirke sykdomsutvikling og justering av personers selvbilde (Heberle mfl., 2014; Marsall mfl., 2014 i Kvello 2015: 265). Likeså er sosial støtte viktig for omsorgspersoner som lever med mange risikofaktorer og høy grad av stress (Howard & Brooks-Gunn, 2009; Lakey & Orehek, 2011 i Kvello 2015: 266) fordi støtten kan bidra til at opplevelsen av stress blir mindre, og at håndteringen blir bedre (Ammerman mfl., 2013b; Lakey & Orehek, 2011; Williford mfl., 2007 i Kvello 2015: 266). Gode mestringsstrategier og sosial kompetanse kan se ut til å gå litt hånd i hånd. De henger sammen på den måten at de bidrar til personlig utvikling (Kvello, 2015, s. 253).

3.5 Boligens betydning

I dette avsnittet belyses boligens betydning for; foreldreskap og identitet og følelser. Jeg belyser også hvilken betydning fattigdom kan ha for utførelsen av foreldreskapet.

3.5.1 Foreldreskap og identitet

Dannelsen av identitet er et stort fagfelt. I denne oppgaven vil det gjelde både som enkeltindivid, familie og gruppe. Dannelse av identitet kan handle om hvordan vi ser på oss selv, og hvordan vi betrakter andre. En bolig er med på å gi oss identitet. Den forteller oss selv og andre rundt oss om en kulturell og sosial tilhørighet (Bakke et al., 2012, s. 38). Lars-Marius Ulfrstad skriver i «*Velferd og bolig*» (2011) at hjemmet er en identitetsbærer (Ulfrstad, 2011, s. 27). Hjemmet er en forlengelse av deg selv og en opprettholder av ditt speilbilde. Blir hjemmet utsatt for eksempelvis innbrudd, kan dette oppleves som en skade på jeget. En bolig kan også være med på å forme hva slags liv som kan leves i boligen. Den gir mulighet til stabilitet og forutsigbarhet, samt pleie av familierelasjoner. Det betyr også at boligen er med på å gi foreldre identitet som foreldre (Bakke et al., 2012, s. 41). Hjemmet blir en viktig sosial arena, hjemmet definerer hvem som hører til, hvem som er velkommen, og utelukker de som ikke hører til. Hjemmet er en arena for samspill, et viktig symbolsk møtepunkt mellom de som bor der og de som er invitert inn. Boligen blir et ankerpunkt for deltagelse inn i samfunnet. I boligen hentes kulturelle referansepunkter, samtidig som den bidrar til utvikling av jeget (Ulfrstad, 2011, s. 27).

Identitet er, som nevnt, ikke en ensartet konstruksjon, den både oppstår og endres i, og gjennom, de relasjonene vi står i. Vår personlige identitet blir ikke skapt i enerom, vi blir blant annet påvirket av kultur, familie, gruppetilhørighet, kjønnsidentitet, yrkesidentitet og helse (Farstad, 2017, s. 193).

3.5.2 Følelser

Mennesker er emosjonelle vesener (Stiegler, Sinding & Greenberg, 2018, s. 11). Vi er utstyrt med følelser som fungerer som et signalsystem. De forteller oss om hvordan vi har det og hva vi trenger. Mest av alt skal signalsystemet gi oss informasjon når vi trenger beskyttelse eller trøst. Klarer man det vil man kunne oppleve felleskap og trygghet. Dette forteller oss at vi har følelsesmessige behov som dekkes av de rundt oss, i nære relasjoner (Stiegler, Sinding & Greenberg, 2018, s. 16).

Skam er relasjonell og setter spor og avtrykk i våre liv. Den kommer til uttrykk på mange måter og i ulike kontekster. Likevel er det mange som ikke har språk for skam fordi skammen kan gjøres språkløs. Skam har vært et underkommunisert fenomen i vestlig kultur, og hos mange blir den ikke selvstendig problematisert i terapi og samtaler. Den dekkes over av beslektede fenomener. Derfor kan det være nødvendig med økt kompetanse på hva skam er, slik at man kan bidra til de som sliter med skam. Skam kan ødelegge både relasjoner og individer, derfor tilhører ikke kompetanse om skam enkelte faggrupper, men bør belyses i en flerfaglig samtale over etablerte fagområder (Farstad, 2017, s. 20).

Det kan være at temaet skam oftere relateres til traumer og overgrep, enn til bolig og levekårsstress. Dette kan bety at skam ikke årsaksforklares i boligsammenheng. I behandlingssammenheng forklares skam som en følelse som kan være vanskelig å forklare, men som kan oppleves gjennom kroppslige symptomer som urolig mage, kvalme og rastløshet (Martinsen & Hagen, 2012, s. 204). De som opplever skam vil ofte unngå blikk-kontakt, eller kontakt generelt. Videre vil skam ofte settes i sammenheng med opplevelsen av selvkritikk. En ofte umiddelbar reaksjon på skam vil være å prøve og mestre følelsen. Reaksjonen vil være innlært og automatisk med den hensikt å skjule skamreaksjonen (Gilbert, 2006 i Martinsen & Hagen, 2012, s. 204).

Følelsen skam er mulig en underkommunisert faktor i boligsammenheng. En av de tyngste skambelastingene i et moderne samfunn kan sies å være fattigdom og bostedsløshet (Farstad, 2017, s. 206). Å bli tillagt en annerledeshet ved at mennesker blir skilt fra hverandre på en negativ og stigmatiserende måte, kan være å bli påført skam. Menneskeverdets kår i vår individualiserende og globaliserende verden kan trenge et fornyet blikk i form av språk og oppmerksomhet som ivaretar det skjøre spillet mellom skam og verdighet (Farstad, 2017, s. 52).

3.5.3 Foreldreskap i fattigdom

Bolig og økonomi henger tett sammen i vårt samfunn. Det er tidligere nevnt at de fleste i Norge eier egen bolig. Det høres bra ut, men hvordan er det for de som ikke eier egen bolig? Årsaker til at noen ikke kan kjøpe bolig i Norge kan sies å være ulike og sammensatte, men økonomi vil alltid være en faktor. Eid bolig gir, i større grad enn leid bolig, muligheter for forutsigbarhet og stabilitet. Både i forhold til økonomi, men også med hensyn til sosial kapital. Det kan bety at eid bolig påvirker livskvaliteten på en positiv måte. Å ikke ha økonomi til å eie bolig bidrar

til uforutsigbarhet og utrygghet. Økonomien blir sårbar av ulike leiebetingelser og det oppstår en geografisk ustabilitet (Andenæs, 2004, s.4). Ved siden av økonomisk sårbarhet og geografisk ustabilitet er også helse og utdanning betydningsfulle faktorer i fattigdomsproblematikken. Gjennomført utdanning bidrar til integrering i arbeidslivet og muligheter for stabil inntekt og deltagelse på sosiale arenaer. Og mindre helseutfordringer skaper mer overskudd til å ta tak i hverdagslivets gjøremål og mulige utfordringer (Andenæs, 2004, s. 8).

Å oppleve å være daglig sterkt preget av fattigdom påvirker hverdagslivet og utførelsen av foreldreskapet (Andenæs, 2004, s. 8). Videre vil ulike fattigdomsfaktorer kunne gi levekårsstress som også påvirker foreldreskapet. Når foreldreskap vurderes, kan det være nødvendig å gjøre dette med et utvidet blikk. Dette vil gjelde de foreldrene som vurderer seg selv, og ulike hjelpeinstanser som vurderer foreldrenes foreldreskap, for eksempel barnevernstjenesten. Opphopning av belastninger kan få konsekvenser for utførelse av foreldreskapet. Det antydes at hjelpeapparatet, i dette tilfellet barnevernet, i Norge ikke i tilstrekkelig grad ser fattigdommen og fattigdommens mulige konsekvenser (Andenæs, 2004, s. 9). Dette forklares med at folk flest har tillit til det norske velferdssystemet og at velferdssystemet har bidratt til å endre synet på fattigdomsproblematikken. Å være fattig har gått fra å være et strukturelt problem til et individuelt problem (Gubrium, 2014, s. 119). Dette kan forklares med at middelklassenormen over tid kan ha bidratt til at erfaring og kunnskap om å leve i fattigdom har minket (Gubrium, 2014, s. 108). Samtidig som fattigdommen personifiseres og årsaksforklares i individuelle egenskaper eller hendelser (Andenæs, 2004, s. 7). En annen mulig forklaring er at tjenestetilbudet er delt opp i ulike etater. Hjelpetilbudet blir spesialisert og delt mellom hjelpeinstansene. Dette kan bidra til at den enkelte saksbehandler, eksempelvis fra barnevernet, ikke kan gjøre noe med boligforholdene på tross av at de påvirker foreldrenes psykiske helse og omsorgskapasitet. Dette kan forstås som et «*wicked problem*» som er tidligere beskrevet i avsnitt 1.1.1.

Boligens betydning for foreldreskapet vil i denne sammenheng gi en påminnelse om at materielle betingelser påvirker dagens foreldreskap. Boligen kan ha dårlig standard, som for eksempel mugglukt og trangboddhet. Å bo i en slik bolig kan medføre at barn og voksne skammer seg og dermed ikke invitere andre hjem. Dette kan igjen bidra til å redusere sosial kontakt. Eller boligen kan ha bra standard, som gir mulighet for andre typer sosiale praksiser og erfaringer, for eksempel å ha med venner hjem. Det kan være at den enkelte saksbehandler ser de materielle elendighetene, men det *faglige blikket* konsentrerer seg om manglede

omsorgskompetanse, uten å knytte forbindelsene mellom de to bildene. Den mulige mangelfulle kompetansen ses som et isolert problem i forelderen, mens levekårsopplysningene blir en diffus bakgrunnsobservasjon (Andenæs, 2004, s.10).

Å arbeide med «*wicked problems*» der barn vokser opp kan være en utfordrende oppgave. Det er nødvendig å bygge kunnskap om levekår som kan fremstå som relevant i mange ulike hjelpeinstanser. Økonomi, arbeid og bolig kan ikke reduseres til å bli *ytre faktorer som påvirker barns utvikling*, og som en annen instans har ansvaret for. Det kan se ut til at det kan være nødvendig med mer kompetanse om hvordan materielle betingelser kan påvirke barns oppvekst og foreldres omsorgsarena. Slik blir bolig og levekår ikke bare et politisk, men også et sosialfaglig anliggende (Andenæs, 2004, s.10).

4 Metode

4.1 Valg av metode og begrunnelse for metodevalg

Denne oppgaven er et resultat av en lang prosess der egne tanker, refleksjoner og veiledning har møtt aktuell teori, empiri og aktuelle temaer på fagfeltet. Fra å ha et relativt stort faglig nedslagsfelt, for oppgavens innhold bidro prosessen, til ny og mer avgrenset tematikk. Denne dynamiske prosessen førte meg videre til valg av metode, analyseverktøy og hensiktsmessig teori. Jeg har latt meg inspirere av kvalitativ metode og vurderte at den ville være best egnet for å undersøke hvordan meninger blir dannet, opprettholdt eller forandret i spesifikke kontekster (Järvinen & Mik-Myer, 2017, s. 10). Individuelle intervjuer av informantene ville gi meg mer kunnskap om informantenes opplevelse av sitt foreldreskap i lys av den konteksten de befant seg i. Det kvalitative forskningsintervjuet fremsto derfor som en egnet metode for mitt prosjekt. Jeg har tilpasset metoden til mitt formål. Dette forklares nærmere under.

4.2 Det kvalitative forskningsintervjuet, livsformsintervju

Ved å bruke en kvalitativ forskningsmetode ønsker man ofte å analysere meninger og fortolkninger. En kvalitativ forsker vil prøve å se virkeligheten fra informantenes perspektiv, og å forstå hvilken betydning de ulike fenomener har i menneskers liv. De mennesker vi studerer har allerede fortolket sin situasjon eller virkelighet. Kvalitativ forskning ser på prosesser og hvilke påvirkningsmekanismer som finnes, og hva de gjør med mennesker og deres omgivelser. Formålet er å se fenomener som er forankret i, og muliggjort av, en spesifikk romlig, tidsmessig og kulturell kontekst (Järvinen & Mik-Myer, 2017, s.11).

Jeg ønsket å benytte meg av den kvalitative metoden livsformsintervju (Haavind, 2019 i Ulvik, 2014, s. 67). Gjennom bruk av denne metoden fikk jeg mulighet til å få innblikk i den enkelte families hverdag. En hverdag i noens liv kan fortelle oss noe om helheter og sammenhenger, fortid, nåtid og fremtid. Jeg benyttet tid som strukturerende akse og beveget meg frem og tilbake i hvordan informantene opplevde hverdagene i gammel kontra ny bolig. I tillegg til tid var også boligen med som en ekstra struktur i intervjuet. Familiens bolig ble involvert for å få et klarere bilde av hvordan informantene forstod sine hverdagsliv og foreldrepraksiser.

I intervjuene forteller informantene om hva som skjer, i hvilken rekkefølge, hvem som deltar i sosiale situasjoner og hvordan de som var tilstede hadde det. I et livsformsintervju ønsker forskeren å utforske informantenes subjektive erfaringer. Ut i fra intervjuene vil det bli individuelle svar om både innhold i hendelser, men også hvilken betydning de har for den som forteller (Haavind, 2019, s. 33). Subjektive erfaringer kan sies å være forankret i en *livshistorie*, en betegnelse som kan brukes på samme måte som *hverdagslivet*. I intervjuet vil hverdagslivet springer ut i nåtid som en sirkulær bevegelse fra dag til dag (Haavind, 2019, s. 35). Livsformsintervjuets litt personlige stil gir plass til forskerens gjensvar og forsøk på utdyping (Haavind, 2007b; 2011a i Haavind, 2019, s. 44). Metoden gir også informantene mulighet til å reflektere over eventuelle endringer, tanker og følelser de har hatt eller har. Intervjuformen er refleksjonsfremmende og kan karakteres som en praksisforankret, konkretiserende og utforskende samtaleform (Haavind, 2011 referert i Ulvik, 2014, s. 70).

4.3 Fenomenologisk-hermeneutisk forståelse av forskning

I en fenomenologisk utforskning av praksisfeltet studeres fenomener fra et «innenfra-perspektiv» og et «nedenfra-perspektiv». Ved å bruke en fenomenologisk metode får vi tilgang til hvordan fenomener oppleves av informanten. Et «innenfra-perspektiv» gir oss en annen kunnskap, enn å observere reaksjoner, adferd og fellestrekk og fortolke dette «utenifra» fra egen erfaring. Videre vil et «nedenfra-perspektiv» sette fokuset på fenomenet slik det eksisterer, i «saken selv», ikke gjennom kjente teorier fra tidligere (Thomassen, 2006, s. 170). Gjennom å be informantene beskrive, istedenfor å fortolke, hjelper man informanten med å håndtere moralske hinder overfor seg selv og andre. Ved å være åpen, sensitiv og ydmyk i møte med informantene kan man få mulighet til at de deler private og intime refleksjoner som kan bidra til ny kunnskap om fenomenet (Järvinen, & Mik-Meyer, N, 2017, s. 115).

Fordommer kan være et negativt ladet begrep. Men ut ifra en hermeneutisk tilnærming er fordommer kunnskap og et produktivt utgangspunkt for vår forståelsesprosess. Uten fordommer vil ikke det nye som møter oss gi mening. Forståelsesprosessen og forskerprosessen blir en toveisprosess, som igjen vil gi oss nye fortolkninger, nye spørsmål og nye svar (Thomassen, 2006, s. 171). Hvordan vi tilegner oss kunnskap er av betydning. I denne sammenheng kan det være nødvendig å kaste lys over den kunnskap vi kan få av å høre og lære fra informantene selv, om hvordan de opplever å være seg og leve sine liv (Ulvik, 2014, s 206).

4.4 Forskerrollen – mitt ståsted og min forforståelse

Jeg har hatt mange tanker og refleksjoner under hele prosjektperioden. Jeg har gjort meg notater underveis, både tidlig og sent når tankene har kommet til meg. Jeg har blitt takknemlig over egen erfaring fra praksisfeltet boligsosialt arbeid, og som familieterapeut. Jeg opplevde at erfaringen gav meg ro i intervjusituasjoner og jeg håper informantene også opplevde det slik. Som forsker er jeg ikke bare preget av yrkespraksis, men også av personlige, familiære, sosiale og kulturelle faktorer. Etter intervjuene har jeg tatt med meg ny kunnskap både privat og profesjonelt. Jeg håper prosjektet mitt, og informantenes erfaring og bidrag, kan gi kunnskap til andre, og være begynnelsen på en ny kunnskapsprosess som vil bidra til utvidet forståelse for boligens betydning i dagens samfunn.

4.5 Rekruttering og feltforankring

Før jeg startet rekruttering av informanter var jeg i kontakt med Husbanken Region Sør for å lufte ideen, og for å høre om de kunne være behjelpelige i prosessen med å hente inn informanter. De var både nysgjerrige og interesserte. Jeg ble invitert til å presentere prosjektet på et av deres regionale nettverksmøter for saksbehandlere for startlån i kommunene. Etter dette oppfordret Husbanken spesielt nærliggende kommuner å vise interesse, da de antok at oppgaven var viktig i boligsosial sammenheng. Det gav meg pågangsmot og glede over at flere syntes tema er viktig og er interessert i det samme som meg.

Jeg tok deretter kontakt med Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) for å søke om tillatelse til å gjennomføre prosjektet. Siden prosjektet er meldepliktig ble følgende informasjon og skjema sendt inn; Bekreftelse fra OsloMet om lagring av forskningsdata på privat PC, informasjon om livsformsintervjuet, kontrakten med informantene, og hvordan forberede,

gjennomføre og avslutte intervjuet, risiko- og sårbarhetsanalyse for forskningsprosjekter (ROS) og informasjonsskriv.

4.6 Utvalg og rekruttering av informanter

Utvalgs-kriterier var familier med hjemmeboende barn som hadde mottatt startlån og hadde flyttet i ny bolig. Familier kunne være en eller to voksne, med delt eller hel omsorg.

Etter nettverkssamlingen hos Husbanken Region Sør, var jeg i kontakt med saksbehandlere i tre kommuner. En saksbehandler har jeg kun hatt mailkontakt med, de to andre har jeg hatt flere samtaler og noen møter med. Jeg har vært opptatt av å gi god informasjon om prosjektet og kriteriene for å kunne delta.

Saksbehandlerne i kommunene bistod meg i å rekruttere informanter. Noen informanter tok kontakt med meg direkte, andre fikk jeg tillatelse til å ringe. Informantene bor i kommuner som kan sammenlignes med hverandre i forhold til størrelse, innbyggertall og geografi. Jeg intervjuet seks personer, tre kvinner og tre menn, to fra hver kommune. Informantene var mellom 30-45 år. En informant bodde sammen med samboer, de andre var single. Av de single hadde fire hatt brudd med samboer eller ektefelle. Fem av informantene var i lønnet arbeid, en hadde uføretrygd. Det var noe varierende lengde på utdanning, men de fleste hadde høy utdanning, det vil si treårig høyskole eller fagbrev. Alle hadde lang erfaring fra arbeidslivet. En av informantene kom fra et annet land, en annen kom fra et annet sted i Norge, de øvrige fire kom opprinnelig fra stedet de nå bor. Informantene hadde til sammen ti barn, i en alder fra tre til fjorten år. Alle informantene hadde mottatt startlån og flyttet til ny bolig, og hadde bodd fra tre måneder til ett år i ny bolig da de ble intervjuet.

4.7 Gjennomføring av intervjuer

Intervjuene har foregått hjemme hos informantene. Det var ikke barn tilstede. Jeg var hos hver av dem i cirka to timer, selve intervjuet tok cirka en time. Det ble tatt lydopptak av intervjuene. Et livsformsintervju var ukjent for de fleste og det var viktig for meg å forklare hva det var slik at informantene forstod hva jeg var ute etter, og hvorfor jeg anså dette som viktig informasjon. Derfor brukte jeg noe tid, både på telefon og hjemme hos dem før intervjuet, på å forklare og bli litt kjent. Hjemme hos informantene kunne jeg få en omvisning i boligen, eller en forklaring på hvordan resten av boligen så ut. Å være hjemme hos informanten mener jeg kan ha brakt inn

en ro og stolthet. Fordi samtlige kunne slå armen ut i en bevegelse som fungerte som en visning av inne- eller uterom. Det gav meg innblikk i følelser, og førte intervjuet naturlig frem og tilbake i tid, fra slik det er nå, til sånn det var da.

Siden jeg til daglig jobber som terapeut måtte jeg som intervjuer minne meg på min forskerposisjon underveis i intervjuene. Det er en fin balansegang mellom å være intervjuer, og erfaringen jeg har som terapeut. Det har vært godt å kjenne på trygghet i samtalen, slik at jeg kunne bevare roen og lytte til hva som ble sagt med både empati og forståelse. Ved å være rolig og tilstedeværende opplevde jeg noe mestring i å klare og hente opp begreper, eller uttalelser, som burde oppklares. Deres uttalelser både bekreftet og avkreftet mine fordommer. Gjennom oppfølgings spørsmål og presisering av ord, uttrykk eller hendelser opplevde jeg informantene som åpne. Informantene viste tillit og styrke ved å eksponere sin sårbarhet og fortelle om tanker og følelser knyttet til spørsmålene.

Jeg har underveis forsøkt å være bevisst på, og ydmyk over på hvilken måte jeg kan ha påvirket informantene med min tilstedeværelse. Fordommer, som kanskje er et negativt ladet ord, hjalp meg med innsikt og forståelse for deres situasjon. Informantene brakte også nye temaer inn i prosessen. Deres innspill var veldig interessante og de bidro til at jeg klarte å spisse oppgaven min.

4.8 Analyseprosessen

Det finnes ulike måter å analysere kvalitative data. Som fersk forsker brukte jeg litt tid på å finne ut av hva som passet for meg og min oppgave. Jeg har hentet inspirasjon fra narrativ metode. En metode som er godt egnet til å finne ut hva informantenes fortellinger handler om. Men for å kunne besvare oppgavens problemstilling på best måte, og ta hensyn til oppgavens størrelse, har jeg valgt å ha et hovedfokus på et tematisk grep i analysen. Jeg har valgt fremgangsmetoden som er beskrevet av Bengtsson & Andersen i Järvinen, M & Mik-Meyer (2017, s. 273) og tilpasset metoden til mitt materiale. En tematisk analyse ansees også som godt egnet til livsformsintervjuer, da materialet fra intervjuene er beskrivende og beveger seg langs en tidsakse (Haavind, 2019, s. 52).

Jeg har valgt å presentere analysearbeidet i to trinn. Trinn 1: Bli kjent med materialet og transkripsjonsprosessen. Trinn 2: Tematisk grep-kategorisering av materialet og søk etter tema.

Trinn 1: Bli kjent med materialet og transkripsjonsprosessen

Første steg i en tematisk analyse er å bli kjent med materialet, både i dybden og i bredden. Man bør lese gjennom materialet grundig flere ganger for å se etter mønstre og meninger (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 281).

Mitt materiale var den skriftlige transkripsjonen som var foretatt av intervjuene. Da jeg transkriberte oppdaget jeg flere ting som ikke kom så tydelig frem for meg under intervjuene. Dette gjaldt både hva informantene fortalte og måten de fortalte det på. Transkriberingen gav meg mulighet til å bli bedre kjent med informantene, og virkelig lytte til hva de fortalte. Jeg husker meg selv som konsentrert og tilstedeværende under intervjuet. Likevel opplevde jeg i transkripsjonsprosessen at jeg enkelte steder overså muligheter til å foreta oppfølgende spørsmål, der informantene gav åpning for det. Ved å lytte til og skrive ned det informantene sa, hjalp dette meg med å spisse oppgaven og finne frem til temaer jeg ønsket å belyse.

Selve transkriberingen var en tidkrevende jobb, og siden mine intervjuer foregikk i perioden juni til september 2019 var denne prosessen med meg i lang tid. Dette gav meg virkelig tid til refleksjon og innhenting av teorier om temaer som jeg ble opptatt av underveis. Jeg har vært nødt til å begrense ideene for at oppgaven ikke skulle skli ut.

Trinn 2: Kategorisering av materialet og søk etter tema

I en tematisk analyse er det informantenes fortelling som skal stå i sentrum (Järvinen & Mik-Meyer 2017, s. 278). Deres fortelling har en begynnelse, midt- og sluttdel.

I analysen er det nødvendig å huske at det er jeg som velger ut temaene som blir førende for det videre analysearbeid. Og at temaene ikke ville eksistert på samme måte uten analysen. Som forsker vil jeg fortolke informantenes fortelling. Det betyr at det ikke finnes et eksakt og riktig svar. Andre forskere vil med sine fordommer fortolke temaene med et annet blikk, og analysen vil da bli ført i en annen retning (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 280).

I trinn 2 leter man etter noe som peker seg ut, går igjen eller ikke går igjen, i intervjuet, både hos den enkelte og hos de andre. Likheter og ulikheter i intervjuene vil kunne bli tematiske spor. I analysearbeidet vil man først kategorisere likheter og ulikheter, og skille temaene fra hverandre, deretter sette dem i en sammenheng med hverandre. Ofte er temaene knyttet til

hverandre, derfor er det nødvendig å både skille dem og å se dem i en sammenheng (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 290).

For å skille og fange opp temaer som gikk igjen brukte jeg fargekoder. Ulike temaer fikk ulike farger. Ord og temaer som gikk igjen ble strøket over og kategorisert.

Foreldreskap var et gjennomgående tema. Informantene hadde mange refleksjoner rundt hvordan de fikk, og ikke fikk, utført sitt foreldreskap slik de ønsket. Temaet omhandler det meste, som for eksempel følelser, helse og økonomi. Informantenes fortellinger om foreldreskap er fulle av følelser, tanker og erfaringer. Det som går igjen er: *Hvilken forskjell det er å være foreldre i gammel og ny bolig, hvordan boligen påvirker deres psykiske og fysiske helse, hvordan boligen påvirker hvordan de gir omsorg, hvordan å etablere et barndomshjem er foreldres viktigste oppgave, hvordan veien til ny bolig har vært deres største kamp og seier.*

Neste tema jeg valgte ut var barn og bolig. Alle informantene beskriver en endring ved barnet sitt etter at de flyttet. Temaer som går igjen er: *Boligens størrelse og standard, refleksjoner over egen oppførsel/væremåte i gammel og ny bolig, leid bolig fører til stress og eid bolig fører til trygget, boligens påvirkning på barnas humør og hvordan ny bolig har endret familielivet.*

Deretter kom temaet barndomshjem. Dette er et tema alle informantene virker å være opptatt av. Informantene har klare tanker om hva et barndomshjem er, eller hvordan et barndomshjem skal oppleves. Ord som går igjen om barndomshjem er: *trygghet, åpent hus, seier og følelser, som eksempelvis husfølelsen, atmosfære, stolthet og eierskap.*

Siste tema var selve boligreisen. Alle informantene kan vise til en slitsom prosess med å få kjøpt bolig. Det bør nevnes at de uten unntak beskriver kjøpet som livsendrende. Ord som går igjen er: *stress, tyngste kamp og seier, et trygt hjem, fremtid, sammenligning med resten av samfunnet.* Ved siden av dette kommer også noen materielle temaer til syne, det er: *soverom, spiseplass og trangboddhet.*

Noen av temaene blir hovedtema, mens andre blir undertema i framstillingen. Hovedtemaene er valgt da de bredest favner om oppgavens problemstilling. Undertemaene har en viktig oppgave da de bidrar til å fylle ut hovedtemaene med nødvendig informasjon. Undertemaene

blir nærmere presentert i resultatene. Hovedtemaene er Boligreisen og Endringer i foreldreskapet. I de to neste kapitlene presenteres resultatene av analysen.

4.9 Reliabilitet og validitet – kvalitetskrav i en kvalitativ studie

Kvalitative forskningsmetoder består av blant annet intervjuer, fokusgrupper, deltagende observasjon, videoanalyser og bildeanalyser. Som forsker ønsker man å få frem et autentisk bilde. Noe som gjenspeiler virkeligheten og er ekte. For å oppnå dette, må forskeren være klar over de forutsetningene som ligger til grunn for å lykkes. Forskeren må være seg bevisst på hvilken måte egne erfaringer, motiver og persepsjoner kan påvirke situasjonen. Risjord (2014) skriver at den kvalitative metoden fungerer som et vindu inn mot en struktur av felles mening og forståelse, og at forskeren må kjenne til at egne perspektiver har formet eget liv (Risjord, 2014, s. 25).

Med vissheten om at en konstruktivistisk forståelse former opplevelsen av livet, og meninger man danner seg, vil en kvalitativ forsker kunne avdekke informantenes sosiale bakgrunn. Det kan forskeren få til ved å lytte til hva som sies og på hvilken måte. En forsker må alltid huske sitt eget bidrag inn i konteksten og være observant på at han/hun har en egen sosial konstruksjon og må alltid strebe etter å oppnå refleksivitet (Risjord, 2014, s. 62).

I denne oppgaven har jeg vært på jakt etter informantenes opplevelser og tanker om temaet. Jeg har deretter forsøkt å ta høyde for egne holdninger, min kjennskap til faget og hvordan dette samlet har påvirket forskningsprosessen. Jeg har lett etter kunnskap om hvordan informantene har opplevd sine situasjoner og relasjoner. Ved å være transparent overfor informantene på livsformsintervjumetoden og teorier har jeg klart å holde fokus på budskapet.

Reliabilitet handler om resultatenes troverdighet. En forsker vil ha egne tanker og handlemåter som påvirker sitt syn på kunnskap. Det er derfor viktig å vite noe om vitenskap for å kunne mene noe om den kunnskapen vi tilegner oss, og om hvilke vitenskapelige tilnærminger forskeren har tatt til bruk. Med denne kunnskapen vil man kunne møte eget forskningsprosess med et nødvendig kritisk blikk (Brottveit, 2018, s. 124).

I denne prosessen har jeg etter beste evne forsøkt å ha et redelig og åpent forhold til kvalitetskravene som stilles i en kvalitativ studie. I en kvalitativ studie har pålitelighet en metodologisk og moralsk betydning. Påliteligheten viser om forskeren er troverdig og til å stole

på (Kvale & Brinkmann, 2018, s. 275). Det bør komme tydelig frem at oppgaven tar for seg å undersøke det den er ment å undersøke. Dette bidrar til at studien kan anses som valid (Kvale & Brinkmann, 2018, s. 265).

Jeg er åpen om at det kan ha forekommet et skjevt utvalg av informanter. Det kan hende at det kun var de som var fornøyde som deltok, og at de som ikke var så fornøyde ikke meldte seg. Oppgavens størrelse har også bidratt til at det er få informanter. Dette kan også ha bidratt til et eventuelt skjevt utvalg. Oppgavens funn kan ikke generaliseres, men informantene deltagelse bidrar til å belyse et fenomen. De forteller sine historier om sammenhengen mellom bolig og foreldreskap.

Jeg har prøvd å være utforskende i møte med informantene. Jeg har også tenkt over hvilken måte forskerprosessen har vært utført på, og om min forforståelse, kunnskap, væremåte og personlig stil har påvirket svarene. Det vil ikke la seg gjøre å være nøytral og upartisk. I møte med informantene, og i arbeidet med analysen, har mine erfaringer, verdier og kjønn gitt meg en forforståelse jeg bringer med meg (Kvale & Brinkmann, 2018, s. 20). Resultatene oppgaven henter frem vil ikke være en sannhet, eller et entydig bilde av virkeligheten. Jeg har vært opptatt av å være transparent, både overfor informantene, men også for oppgavens troverdighet.

En av styrkene i min oppgave kan være min teoretisk og erfaringsbaserte bakgrunn fra faget. Dette kan ha bidratt positivt for gjennomføringen av forskningsprosessen. En svakhet kan være at samme erfaring kan ha bidratt til at jeg ikke hadde et så utvidet blikk hverken på svarene eller i analysen. En videre svakhet kan være at jeg har liten erfaring med bruk av kvalitative intervjuer, og at jeg som forsker i denne prosessen ikke kan hente frem alternative fortolkninger eller gjøremåter.

I de to neste kapitlene vil resultatene bli presentert. Jeg bruker både sitater og utdrag fra intervjuene. Noen av utdragene er redigert, der de er redigert er det ført inn... Noen steder er min stemme redigert bort. I enkelte sitater og utdrag er informantenes dialekt redigert.

5 Boligreisen

I dette kapittelet presenteres oppgavens første hovedtema, boligreisen, som beskriver bevegelsen fra en dårlig til en god boligsituasjon. Dette tema er beskrivende, men har sitater og utdrag.

Hvordan har informantene opplevd sin boligreise? Alle informantene har opplevd å ikke følge den vanligste formen for boligkarriere i norsk sammenheng. Det å ikke få en forventet boligkarriere har gitt informantene negative opplevelser.

I Norge eier de fleste egen bolig, og det er ikke tilfeldig hvem som eier og hvem som leier (Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011, s. 15). Dette kan være med på å skape et stigma rundt de som leier. Når Nina, en av informantene, beskriver; «...*de sier ikke direkte at vi er fattiglus...*» kan dette tyde på at hun opplever stigma, en følelse av å være annerledes. Eller som hun selv sier; «...*at man er veldig langt nede på rangstigen*». Det å ikke kunne kjøpe egen bolig, og å bli prisgitt et boligleiemarked, vil gjøre familien utsatt. Å være i en slik situasjon over tid, kan føre til levekårsstress (Helsedirektoratet, 2017, s. 17). Informantene beskriver hvordan det å leie gjorde at alt opplevdes midlertidig. Å være utsatt betyr i denne sammenheng å ikke kunne bestemme selv, samt å ikke kunne tilby en varig bolig til barna. Nina viser hvordan levekårsstress kan arte seg i denne sammenheng ved å fortelle om den psykiske påkjenningen hun opplevde ved å være i en slik situasjon. Hun sier: «*Vanskelig, deprimerende, eh hh ja, det følte veldig håpløst*». Når hun bruker ordet *deprimerende* kan det fortelle oss at hun refererer til egen psykisk tilstand. Å være deprimert er en faglig betegnelse på noen som er nedstemt over tid. De har mistet engasjement for tidligere interesser, de mister energi og initiativ. Mange får også lav selvfølelse og konsentrasjonsevne, noe som ordene «*følte veldig håpløst*» bidrar med å poengtere (Grøholt, Garløv, Weidle & Sommerchild 2015, s. 75).

5.1 Ikke forventet boligreise

Informantene hadde flere likheter enn hva jeg først antok. Deres boligreise er en slik likhet. Fire av seks informanter hadde opplevd brudd med partner. Dette medførte at de kom i en utfordrende økonomisk situasjon. Mulighetene de tidligere hadde var nå borte, og de var nå i en annerledes posisjon. Et boligkjøp de tidligere kunne gjennomføre var ikke lenger en mulighet, og de opplevde en negativ sosial mobilitet. De fleste hadde leid bolig i mange år, noen mer fast enn andre. Å leie bolig var ikke en ordning de var fornøyd med. Den gav dem

utfordringer både økonomisk og sosialt. Ved å sammenligne seg med andre erfarte de at deres boligreise ble annerledes. (De fikk en ikke-forventet boligreise eller boligkarriere).

Informantene i oppgaven forteller om sine erfaringer med å søke om lån i vanlig bank, og hvordan det opplevdes å få avslag, noe alle fikk. En av informantene beskriver det slik:

Ja, hos banken, vanlig bank, de sa: du kommer aldri til å få noe lån av oss...

Hvordan var det å få sånne tilbakemeldinger?

Jeg syntes det var veldig tøft, jeg begynte å gråte og gikk ut med en sånn veldig trist og sint følelse, kunne ikke forstå hvordan en som jobber hver dag og som prøver å legge til side penger, og har fast jobb, hvordan man ikke, aldri får kjøpt bolig, hvordan det er så vanskelig.

Alle informantene beskriver en tung følelse når de oppdager at de ikke kan ta del i en boligkarriere, som de fleste i Norge gjør. En boligkarriere kan i denne sammenheng beskrives som en forventet boligreise. Når en annen informant sier: «... kunne ikke forstå hvordan en som jobber hver dag...» kan dette tyde på at hun opplever seg urettferdig behandlet.

En av informantene var bekymret for datteren dersom de ikke fikk eie og måtte fortsette å leie. Hun sa:

At hun ble rotløs, at hun aldri kunne knytte nære relasjoner til andre fordi man hele tiden flytter på seg. At man skjønner at det ikke er så nøye å legge så mye i ting.

Informantene søker etter trygghet for barna sine i varig bolig. De streber med å gi barna et trygt hjem. Nina forteller hvordan midlertidig bolig har påvirket henne. Hennes opplevelse er gjenkjennelige hos de andre informantene. Under intervjuet og på spørsmål om hva egen bolig representerer svarer hun:

Et trygt sted, en trygg havn.

Trygghet for barna?

Ja, for barna, men også en trygg ramme for familien.

På tross av Ninas gode utdanning, stabile oppvekstvilkår og sikker inntekt er hun i tvil om egen omsorgsramme er god nok for sin datters utvikling. Det kan se ut som om middelklassenormen er blitt en samlet sannhet på hva som vil føre til en trygg barndom. Normen kan ha skjøvet andre måter å leve på til siden, som om det ikke skulle være godt nok. En kan

undre seg over om middelklassenormen har bidratt til at foreldre ikke så lett ser egne ressurser, da de kommer i skyggen av massen som befinner seg i middelklassen. Og at hjelpeinstanser i systemet bruker middelklassen som norm ut ifra ulike vurderinger, som for eksempel barnevernet.

I avsnitt 2.4 fremkommer det at mange i Norge leier bolig frivillig, men at de fleste kjøper egen bolig etterhvert som de blir mer etablerte. Det at boligeierskap i Norge står så sterkt kan være med på å skape en norm om hvordan boligforholdene bør se ut. I lys av klassemobiliteten velferdsstaten har gitt mulighet for, ser det ut til at informantene opplever seg stigmatisert og utenfor normen. Informantene strever etter å gi barna sine en trygg havn, slik det ser ut til å være definert i det norske samfunnet.

Et forventet livsløp og boligkarriere gjør at avslag på lån og utenforskap oppleves urettferdig og stressende. Informantenes beskrivelser av situasjonen kan refereres til den uoverensstemmelsen som kan oppleves når kravene mellom situasjon og ressurs ikke samsvarer. Å måtte leve på en slik måte kan bidra til levekårstress (Helsedirektoratet, 2017, s. 5).

5.2 Middelklasse og forventet foreldreskap

I kapittel 2 ble det redegjort for fattigdom og opplevelsen av skam i lys av en ny middelklassenorm. Middelklassen kan sies å være normførende i samfunnet, da majoriteten av befolkningen tilhører og identifiserer seg med denne klassen. Det samme gjelder for informantene. De speiler seg i middelklassenormen og definerer egen posisjon og innsats deretter. Normbegrepet kan brukes litt løst, men i denne sammenheng kan det sammenlignes med en forventning, noe man bør gjøre, hva som er tillatt å gjøre og hva som ikke bør gjøres (Pedersen, 2012, s. 145).

I intervjuene kan det se ut til at informantene ikke så på seg selv og egen status med et positivt blick. Det kan tyde på at normen om boligstatus har blitt internalisert. Informantene ser ut til å oppfatte seg selv som katalysatoren som enten virker, eller ikke virker, for å oppnå en viss status. Dette kommer til uttrykk ved at de forteller hvordan de i gammel bolig opplevde at de var stresset, redde og urolige. De bodde trangt, manglet plass til å spise og de ville ikke invitere folk hjem. De var også redde for å oppfattes som «fattiglus». Noen omtaler gammel bolig som «dritthus» eller oppholdssted. Og at de etter å ha flyttet over i ny bolig, og mulig skiftet status,

nå opplever at de kan slappe av og puste ut. De forteller at de er glade i sitt nye hjem. Nå har de plass til å både spise og å invitere gjester. Det gir informantene en lykkefølelse, en hjemfølelse.

Å oppleve utenforskap ser ut til å ha tynget informantene. Både med skam, som en emosjonell reaksjon, men også streben etter de rette materielle betingelsene. Forventet foreldreskap i middelklassen er som tidligere nevnt et omfattende prosjekt (Pedersen, 2012, s. 152). Her kreves det en tett oppfølging fra foreldre, både praktisk og sosialt. I middelklassen ligger det en forventning om at foreldrene tilrettelegger for de fleste behov barnet skulle ha for å lykkes. Middelklassens foreldrepraksis innebærer en ressursoverføring, slik at barnet kan fortsette å ha sin status i middelklassen, eller i øvre middelklasse. Å lykkes med en slik foreldrepraksis er krevende. Når fast bolig ikke er til stede kan man anta at rammene for å utføre en slik praksis ikke vil være lett. Nina forklarer hvordan dette opplevdes:

Han skulle begynne på noe, men jeg orka, husker ikke hvordan jeg skulle få det til. Så orket jeg ikke tanken på at noen skulle være med hjem. eh...jeg var livredd for at noen skulle ringe på døra, eks,...ehh mmm når de spurte oss hvor vi bodde hen, syntes jeg det var flaut og jeg syntes det var ehhh ja,... jeg syntes det var vanskelig når han minste da hadde han var, hadde han begynt på skolen og skulle fått et sosialt liv med venner og ja..da trakk jeg meg mye tilbake, fra foreldre til de andre barna for å unngå å vise dem at, det her, er det jeg har fått til liksom. ja...

Når Nina sier «...det her, det er det jeg har fått til liksom..» kan det tolkes som om hun enten ser på egen innsats som årsaken til at de ikke bor bedre, eller er redd for at andre skal dømme henne, at det er et valg hun har tatt. Som tidligere nevnt, kan fattigdom i dag forstås som (fort manifestere seg til) et individuelt problem. Nina har også gjort seg noen tanker om på hvilken måte dette preger henne, og at hun mulig viser en side av seg selv som hun ikke er så stolt av. Hun sier:

mmm..og det som var det var den store frykten, at de skulle huske meg som en sånn mamma...

Ved siden av at Nina frykter at barna skal huske henne som «..en sånn mamma..» beskriver hun gjennom intervjuet hvor sliten hun er av å strebe etter en annen levestandard. Flere av informantene beskriver det samme strevet, der det er vanskelig å levere opp til en viss standard. For å kunne stå i det å gjennomføre en så intensiv og arbeidskrevende foreldreoppgave, hvor det stilles så høye krav til egen innsats, ser det ut til at mange utsetter denne jobben til andre livsprosjekter er unnagjort. Det betyr at det som kommer først er utdanning, jobb, etablering

med fast partner og bolig. Det kan se ut til at dette har blitt både en individuell, og en felles forestilling om et forventet livsløp; en idealtypisk fremstilling av hvordan livet bør bli (Pedersen, 2012, s. 148). Det tyder på at informantene sliter med å gjennomføre en foreldrepraksis med så høye krav. De fleste av oppgavens informanter er aleneforeldre med én inntekt. Alle har kjent på et savn ved å ikke kunne gi egne barn det andre barn har, for eksempel eget soverom eller en trampoline.

De fleste av oppgavens informanter har også mottatt tilskudd ved siden av startlånet. Uten tilskuddet ville de ikke kunnet kjøpe bolig. Alle oppgavens informanter har hatt personlig kontakt med en saksbehandler i sin kommunes boligkontor, med litt varierende resultat. En forteller at:

.. jeg har prøvd egentlig ganske lenge. Jeg har prøvd i tre år. Fordi jeg, det første året var vanskeligst, jeg skjønnte ikke systemet i det hele tatt, hvordan det funket så jeg klarte ikke å tyde, på en måte, eh... jeg skjønnte ikke alt, hvordan det funket. Så jeg visste ikke at jeg kan prøve å finne leiligheter som er litt dyrere og prate med boligkontoret og kanskje de kan gå opp med sitt tilbud, jeg visste ikke sånne ting. Så første gang – null. Null sjanse. Men etterpå jeg hadde andre ting som jeg ønsker å fullføre, jeg ønsket fortsatt å bo på x så jeg klarte ikke å finne noe der og så var prisen for høy, så klarte vi ikke det og. Men den tredje gangen når vi søkte da fant vi den egentlig helt til slutt, det var i siste måned...

En annen forteller at:

Ja, da var jeg glad. Og når jeg, før jeg fikk det skriftlig, så var jeg og snakket med x (saksbehandler) igjen og x sa at det var sånn og sånn, jeg fikk til og med tilskudd, jeg fikk jo bakoversveis, jeg visste ikke at jeg hadde krav på det i det hele tatt....

Det kan se ut til at veien til bolig og startlån kan kreve en byråkratisk forståelse. I møte med offentlige tjenester er det forskjeller på hvordan ulike grupper lykkes i å kommunisere med byråkrater (Kavli mfl. 2010:108 i Skog Hansen & Lescher-Nuland, 2011, s. 80). Det kreves en byråkratisk kompetanse, en innsikt i, og kunnskap om, forvaltningen, sosiale ferdigheter, samt evnen til å snakke sin sak i tråd med hvordan regelverket praktiseres (Jessen 2005:16 i Skog Hansen & Lescher-Nuland 2011, s. 80).

Når informanten forteller at «... jeg visste ikke sånne ting» kan dette fortelle oss at mangel på kunnskap om hvordan systemet fungerte var en medførende årsak til at boligreisen tok tre år.

Som et ledd i de politiske visjonene, om at individer i befolkningen skal oppleve seg selvstendige og uavhengige, jobber Husbanken blant annet med at tjenestene de tilbyr skal være forståelige og tilgjengelige. Husbanken skriver at deres ambisjoner er å fornye, forenkle og forberede de boligsosiale velferdstjenestene. De ønsker med ulike prosjekter, blant annet med tjenstedesign, å se helhetlig, fra innbyggerens ståsted, hvordan det oppleves før, under og etter at en tjeneste er benyttet (Veiviseren.no).

Det kan tenkes at Husbanken er på sporet med ny tjenstedesign. I *Bolig og oppvekst* av Skog Hansen & Lescher-Nuland (2011, s. 81) kan vi lese at informantene i undersøkelsen ønsket å bli sett av personene i systemet. Enkelte opplever seg ikke trodd eller tatt på alvor. Dette kan tyde på at både informantenes byråkratiske kompetanse er lav, og at tjenesten oppleves å ikke være så lett tilgjengelig.

I denne analysen har vi sett ytterligere på middelklassenormen i lys av hva informantene opplever at er forventet av dem. Hvis man ser på individets muligheter til klassemobilitet, kan det se ut til at det har vokst frem en moralisme med hva som er godt nok. I kjølvannet av en sterk middelklasse, og velferdsstatens gode intensjoner, kan det ha vokst frem en forventet foreldre- og boligreise. Gjennom universelle støtteordninger har velferdsstaten bidratt med å gi innbyggerne selvstendighet og frigjøring. Dette har skapt muligheter til klassemobilitet og en gjengs oppfattelse av hva man kan lykkes med. Det viser seg at klassemobilitet ikke er så lett tilgjengelig for alle. Blant annet viser det seg at det i Norge kreves en viss byråkratisk kompetanse for å manøvrere seg frem i de ulike etatene. Informantene viser hvor utfordrende det har vært å ikke å få kjøpt bolig, på grunn av de rammene som samfunnet setter.

5.3 Boligreisen

Der hvor informantene i rapporten til Skog Hansen & Lescher-Nuland (2011, s. 81) har opplevd å ikke bli trodd, eller tatt på alvor, har informantene i denne oppgaven stort sett en annen opplevelse. Informantene er svært fornøyde og takknemlige over hjelpen de fikk fra boligkontoret i sin kommune. En foreller at:

Det har vært redningen for meg, for da hadde vi råd til det.

Mens en annen sier:

Så jeg kan si at startlån forandret livet mitt, helt.

Det har likevel vært mye å sette seg inn i. Dette har krevd både tid og energi. Informantene beskriver denne tiden som stressende. Flere bruker ord som kamp og seier når de beskriver veien til eid bolig. Noen mener også at å lykkes med dette har vært deres største seier i livet. Det som viser seg å være med på å gjøre prosessen stressende og altoppslukende, er tidsfristen de får for å kunne kjøpe bolig. Når de innvilges startlån, og eventuelt tilskudd, skrives det et vedtak som er gjeldene i en viss periode. Hvis det ikke dukker opp egnede boliger i dette tidsrommet går vedtaket ut, og de må søke på nytt. En av informantene opplevde at dette skjedde to år på rad. Til sammen tok boligkjøpet for henne tre år. Blant informantene i oppgaven har prosessen tatt fra ett til seks år. I dette tidsrommet opplevde de fleste mye frem og tilbake, og en del skuffelser. Dette setter sitatet: «*Ja, det kan du trygt si, fordi det er den tyngste kampen jeg har hatt*», i et forståelig lys.

Å ha eller ikke ha byråkratisk kompetanse ser ut til å påvirke informantene. Når en informant forteller at: «*...jeg visste ikke sånne ting*» kan dette fortelle oss at ordningen, regelverket og systemet rundt startlån og tilskudd er kunnskap informantene ikke innehar? Det kan tenkes at tiden som informantene har brukt kunne vært kortere, og mindre psykisk belastende, dersom de kunne manøvrere seg bedre i et slikt byråkratisk system. Noen av informantene tenkte at ordningen om startlån og tilskudd er litt underkommunisert. Og en av informantene forteller at han hadde tenkt på en slik prosess som tung og byråkratisk. Siden han ikke var så begeistret for byråkratiet, hadde han tenkt at dette ikke var noe for hans familie. En av informantene kommer fra et annet land, og under intervjuet ønsker hun å komme med noen gode råd. Hun forklarer det slik:

Jeg vet ikke om jeg sa det, men jeg er veldig takknemlig. At jeg har fått hjelp, fordi jeg skulle aldri klart det alene, Og det tok meg litt tid, men kanskje det ikke er så klart for de som tilbyr lån, at vi skjønner ikke helt, vi skjønner ikke alt. Noe som er helt vanlig for dere, er noe jeg ikke har tenkt på. Jeg er veldig stolt av meg selv at jeg klarte det, Det var ikke en lett prosess og jeg visste ingenting, om hvordan man gjør det. Jeg måtte lære meg det, helt på nytt. Og hele den papirprosessen, der var mange ord som jeg ikke skjønnte.

Men jeg hadde tro på de som sitter på boligkontoret gjorde en god jobb. Det kan jeg si, de var veldig hjelpsomme.

De var veldig hjelpsomme, og sa jeg ikke måtte tenke på det, fordi jeg stresset allerede på alt det som skjedde. Så jeg måtte ikke tenke på alle formaliteter.

Ja, hvis du hadde sittet i skranken, eller på boligkontoret og møtt deg, hva hadde du

sagt tror du?

Ja, man må forklare alt. Alle viktigste ting, punkt, etter punkt, nå skal det og det og det. Prosessen ser sånn, og sånn og sånn. Det som du gjør nå er den og den.

Forklare hvordan det fungerer?

Ja, fordi man er stresset uansett. Man er helt alene, en inntekt, man må spare litt og man skal kjøpe en leilighet å ha et kjempelån for hele livet. Og man vet ikke.

Det er en stor og viktig avgjørelse.

Ja, veldig, men man må gjøre det. Med å få sånn hjelp som jeg sa, vil gjøre ting enklere.

Ut ifra dette utdraget ser vi at informanten ønsker og trenger å bli møtt på en vennlig måte, ivarettatt over lenger tid, samt bli forklart hva enkelte ord og begreper betyr, og hvordan systemet fungerer. Hun forteller at hun var stresset og hadde behov for at noen rommet henne i hennes vanskelige livssituasjon.

Fra en terapeutisk synsvinkel kan man se på dette med en systemisk forståelse. Mange ulike faktorer spiller inn og påvirker menneskers handling og forståelse. Det ligger et faglig ansvar hos terapeutene om å sørge for å legge til rette for samarbeid. Gjennom systemisk terapeutisk praktisering vil iboende ressurser og mestringsstrategier lokkes frem (Frøyland 2017, s. 34).

Å oppleve at egne ressurser ikke strekker til kan gi grobunn for vedvarende stressopplevelse, som igjen kan gi utslag i belastningssykdommer (Helsedirektoratet, 2017, s. 8). Dette minner oss om levekårsstress, som er nevnt tidligere i oppgaven. Lavekårsstress er en del av fattigdomsproblematikken. Det viser oss at boligrelaterte problemer ikke er et isolert problem. Belastningssykdommer, levekårsstress og fattigdom er reelle problemer personer sliter med.

Det å oppleve mestring i en krevende tid, som informantene beskriver, kan ha bidratt til at de refererer til boligkjøpet som en seier. Å oppleve trivsel og mestring i eget liv bidrar til at man i større grad klarer å ta vare på seg selv og bidra i sine omgivelser. Vedvarende stress derimot, kan bidra til økt sykefravær og kostnader for helsevesenet (Helsedirektoratet, 2017, s. 3).

Å bli møtt på en god måte på boligkontoret går igjen hos informantene. Felles for informantene er at de er godt fornøyde med hjelpen de fikk. Even beskriver saksbehandler slik:

....Og da snakket jeg med x (saksbehandler), og det er et fantastisk menneske, jaja, jeg ble så gira etter at jeg hadde snakket med x at jeg, x var liksom så ærlig og real.

Alle informantene kan vise til en slitsom prosess med å få kjøpt bolig. Det bør nevnes at de uten unntak beskriver kjøpet som livsendrende. De er takknemlige og fornøyde med hjelpen de fikk fra boligkontoret i sin kommune. I lys av hva informantene forteller kan det tolkes som om deres erfaring med denne delen av velferdsstaten er positiv. De har opplevd å bli ivaretatt i prosessen, samt å lykkes med boligkjøpet. Bortsett fra én informant, som gjerne skulle hatt ett soverom til, er alle svært fornøyde med boligen de fikk kjøpt. Det kan tyde på at deres boligreise, eller boligkarriere, tar dem fra ett sted til et annet. Det skjer både en fysisk og en psykisk endring.

Foruten å skape en trygg base, gir også eid bolig en framtidsutsikt som er preget av optimisme og drømmer. Dersom de sammenligner seg med resten av samfunnet, og andre foreldre i nærmiljø, kan de betrakte seg som likeverdige. Det kan handle om stolthet og selvfølelse.

Det er også noen materielle betingelser som mangler. Det som går igjen, er for eksempel eget soverom og spiseplass. De fleste foreldre beskriver dessuten vanskelighetene med trangboddhet, liten plass eller små rom. Det er blant annet flere av foreldrene som har delt både rom og seng med barnet sitt. I trange boliger blir det fort rotete og skittent. I den sammenheng beskriver en forelder hvordan hun først måtte flytte ut ting fra badet, før hun kunne dusje, og en annen hvordan kjøkkenbenken alltid var full av ting, fordi hun ikke hadde annen oppbevaringsplass. Når de har flyttet opplever de lykke og ro, siden de nå har eget soverom, større spiseplass og mer plass å leke på. Fra å ikke ville invitere noen hjem, har de mer besøk, samt middag- og overnattingsgjester.

En slik mestringsopplevelse som informantene har opplevd kan kanskje sammenlignes med å «vinne kampen»? For noen er det ikke bare om fra leie til eie, men også en opplevelse av å komme bort fra fattigdom og utenforskap. De beskriver også hvordan de har endret måten å være forelder på. Dette kan tolkes dit hen at fast eller eid bolig kan bidra til bedre omsorgskapasitet.

De fleste av oppgavens informanter opplevde en reise nedover, en type statusfall, en deklassering. Informantene ordlegger seg på en slik måte at det kan tyde på at gammel bolig ga dem noen identitetsutfordringer. Der de tidligere kan ha opplevd seg på innsiden, opplevde de seg nå på utsiden av felleskapet. Informantene kunne da ikke lenger speile seg i middelklassenormen, men opplevde isteden å være fanget i en «gråson». Sammen med

mennesker de opplever som «er i grøften» definerte de seg som i en ventesone, noe som var midlertidig (Studsrød & Tuastad, 2017, s. 56). «Alt var midlertidig», fortalte en informant. Noe som kan kobles til både et ønske om endring, men også et faktum. Som leietagere i privat leiemarked opplevde de ikke stabilitet, men det gav dem en følelse av rastløshet og utrygghet. Forestillingen om en forventet boligkarriere er tydelig hos Even. Han beskriver:

Så det var...nå begynner det å dra seg til. Nå har jeg det sånn nogen lunde greit. Men jeg har jo alltid eid noe selv, ikke sant, og å leie, så jeg følte at jeg bodde på nåden. Og at livet liksom ble satt helt på vent. Jeg visste ikke frem og tilbake på noe som helst.

Even ser ut til å ikke kjenne seg igjen. Hans sitat kan forstås som at han opplevde en form for verdighetstap. Dette kan også kobles til hans tidligere uttalelser der det hadde «..vært så skamfullt at huttetu» å invitere kamerater hjem.

Informantene bruker sterke ord som kamp, seier og livsendrende. Dette kan gi oss en indikasjon på hvor viktig dette har vært for dem. Majoriteten i Norge har ikke kjent på, eller vil ikke oppleve, hvordan det er å stå utenfor eiemarkedet (Studsrød & Tuastad, 2017 s. 39). Det kan se ut til at det har vokst frem en moralisme om hva som er forventet av foreldreskap og bolig. Hvis man ikke klarer å nyttiggjøre seg støtteordninger som tilbys, tillegges dette enkeltindividet. Det vil bety at informantene opplever seg nedgradert og sett ned på. Informantene forteller om psykiske og fysiske endringer etter flytting til eid bolig, både hos seg selv og barna. Det vil kunne tilsi at levekårsstresset har avtatt. Måten de referer dette på kan også fortelle oss at reisen i foreldreskap og bolig også gav dem troen på egne ressurser og opplevelse av mestring.

I denne analysen har vi sett hvordan byråkratisk kompetanse enten har bidratt til, eller bremsset kjøp av egen bolig. Informantene gir oss et innblikk i hvordan det oppleves å ikke strekke til, eller forstå, systemet. De refererer både til underkommuniserte ordninger, samt vanskelige ord og begreper. Felles for informantene er deres positive erfaring av kommunenes saksbehandlere. Å bli møtt i en vanskelig livssituasjon kan ha bidratt til at informantene klarte å gjennomføre reisen fra leid til eid bolig, for det viser seg at den for flere var både krevende og lang.

6 Endringer i foreldreskapet

I dette kapitlet presenteres oppgavens andre hovedtema, endringer i foreldreskapet, som beskriver hvilken forskjell foreldrene opplever at boligen har hatt på deres foreldreskap.

6.1 Foreldreskap og bolig

Hvordan påvirkes foreldreskapet av boligen de bor i? I temaet foreldreskap og bolig viser det seg hvor påvirket man er av alt rundt seg. Det kan begrunnes i foreldreskapets brede ansvarsområde, fra både de materielle og økonomiske, til de sosiale og emosjonelle forholdene. Når foreldreskap og bolig ble tematisert av informantene, omhandlet det alle de nevnte forholdene. Informantenes foreldreskap er fullt av følelser, tanker og erfaringer.

Deres opplevelser av hvordan det var å være forelder i gammel kontra ny bolig er tydelig. Alle mener de er bedre foreldre i ny egnet bolig. De fleste beskriver denne endringen på en innsiktsfull måte. Eva forteller blant annet:

Et bedre menneske. Fordi jeg er mere lykkelig, og ikke har disse små hverdagslige problemene hele tiden. Det som vi har snakket om med trangboddhet og ikke mulighet til besøk, ikke mulighet til egentid, så sånn helhetlig er jeg jo mer lykkelig, jeg slapper mere av og jeg er sikkert en mye bedre mamma nå, jeg har mere å gi, og mmm mere overskudd.

Sitatet viser at det er flere ting i Eva sin situasjon som gir henne «*hverdagslige problemer*». Gjennom ordet «*trangboddhet*» viser Eva at boligen var liten, som gjorde at de ikke kunne invitere gjester; «*ikke mulighet for besøk*», og samtidig frarøvet henne mulighet til «*egentid*», slik at hun kunne få hvile og slappe av. Implisitt sier hun også at det virker negativt inn på hennes opplevelse av lykke, gjennom å vise at «*sånn helhetlig er jeg jo mer lykkelig*» i nåtid. Summen av hverdagsproblemer kan se ut til å påvirke hvordan hun utøver sitt foreldreskap som mamma og omsorgsperson. (Når dette sees i sammenheng med at de etter å ha flyttet opplevde at det ble snudd på hodet.) Noe også dette sitatet fra Eva underbygger:

Det med å pleie meg selv litt, for å kunne ha overskudd til å gi noe til andre, og å være en god person mot andre, hvis du aldri har muligheten til å trekke deg tilbake så tror jeg ikke man blir så god for andre heller.

Hverdagsproblemer, slik Eva beskriver det, går igjen hos de fleste informantene. Det kan forstås som levekårstress. Summen av å ha utfordringer på ulike levekårsområder samtidig, og over tid, kan gi levekårstress som igjen kan medføre redusert omsorgskapasitet (Bøe, 2015 i Helsedirektoratet, 2017, s. 17).

Å leve med levekårstress gav utslag på informantenes psykiske og fysiske helse. Alle informantene opplever stress og press. Jeg har valgt et kort utdrag fra intervjuet der Nina beskriver stress som indre uro:

Nei, det var eh... det var den....det var sånn veldig uro...sånn med jeg vet ikke jeg hadde mye hodepine, det hadde jeg, jeg var, jeg tror jeg bare var helt sånn utslitt, på en sånn måte jeg aldri før har vært egentlig.

Kan du beskrive, eller kan du på en måte utdype det litt mer?

mmm..ehh...hvordan eh... jeg hadde vondt i hodet, jeg hadde muskelsmerte, ryggsmarter, jeg hadde ingen overskudd til å trene, jeg som egentlig er glad i å trene, jeg hadde aldri ro til å sette meg ned å lese en bok, høre på musikk, eh.. ta meg et glass rødvin på kvelden. Jeg hadde aldri sånn ro til å sette meg ned i det hele tatt. Jeg holdt alltid på med noe. Men det var aldri produktivt hvis du skjønner hva jeg mener?

Hva var det du holdt på med da?

ehh... jeg kunne flytte på ting, så hadde jeg egentlig ikke gjort noe effektivt i det hele tatt, ja... det var for å gjøre noe sikkert, for å bli kvitt sånn uro som man har inni i seg..

Sitatet gir ikke bare en beskrivelse av at levekårsstress gir kroppslige plager, men også opplevelsen av at mestring og kontroll over eget liv påvirkes. Informantene er klar over at de levekårene deres barn lever under kan være et dårlig utgangspunkt på ulike måter, og at det medfører stress for dem som foreldre; det å ikke kunne løse problemet. Å ikke komme videre, over i ny bolig, ser ut til å gi flere av informantene dårlige mestringsopplevelser.

Å oppleve og erfare at man er autonom og har kontroll over egne handlinger og sin situasjon er et basalt behov. Uten disse opplevelsene kan det føre til at personer blir frustrerte, opplever stress og får dårligere mental helse (Ryan & Deci, 2000 i Helsedirektoratet, 2017, s. 14).

Eva gav et innblikk i hva hun er bekymret for at kan skje med barnet dersom de ikke får kjøpt bolig og må fortsette å bo med uforutsigbare leieforhold. Hun forteller:

At hun ble rotløs, at hun aldri kunne knytte nære relasjoner til andre fordi man hele tiden flytter på seg. At man skjønner at det ikke er så nøye å legge så mye i ting.

Eva knytter sin datters relasjonelle utvikling opp mot det uforutsigbare leieforholdene; «fordi man hele tiden flytter på seg». Hun er redd for at barnets relasjonelle muligheter og evner kan bli skadelidende; «at hun aldri kan knytte nære relasjoner til andre» fordi hun ikke kan tilby henne stabile oppvekstsvilkår; «fordi man hele tiden flytter på seg», og frykter at barnet skal resignere; «ikke er så nøye å legge så mye i ting».

Alle informantene er bekymret for hva flere flyttinger kan medføre for barna. Når dette sees i

lys av den biopsykososiale tilnærming til Georg Engel kan vi se hvordan de biologiske, psykologiske og sosiokulturelle faktorene spiller inn i hverdagen til familiene. Og hvordan biopsykososiale forhold enten skaper, eller bidrar til å opprettholde et problem, eller flere problemer (Johnsen og Torsteinsson 2012, s. 38). Også utviklingsteori støtter Evas utsagn. Barnet vil i sin oppvekst få en narrativ forståelse av seg selv og andre. I en relasjonell utviklingsmodell vektlegges det at utviklingen av selvet alltid skjer i interaksjon med andre (Johnsen og Torsteinsson, 2012, s. 39). Informantenes egne bidrag i barnas psyko- og sosiale utvikling viser seg å være en sterk drivkraft for å få fast bolig.

Fra denne analysen får vi innsikt i hvor viktig bolig er for utførelsen av et godt foreldreskap. Boligen ser ut til å fungere som en ramme rundt familier, en slags grojord for godt foreldreskap. Analysen forteller oss også at foreldre har klare tanker og visjoner om hva en trygg bolig medbringer, samt hvordan dette preger foreldrene, og hvor hardt de jobber for å lykkes med å gi barna et godt hjem. Fra denne analysen kan vi hente opp teori fra systemisk tenkning. Med utøvende systemisk praksis kan bolig, som en materiell betingelse, settes i sammenheng med både levekårsstress og relasjoner i familien.

6.2 Boligskam og følelser

I alle intervjuene uttrykker informantene mye følelser som kan betegnes som boligskam. De knytter følelser til erfaringer de har gjort seg. Følelsesuttrykkene viser informantenes personlige og menneskelige trekk, og hvordan boligen berører dem både positivt og negativt.

På hvilken måte påvirker boligen følelsene? Hvilke følelser er knyttet til boligen? Hvorfor har følelser betydning i denne sammenheng?

Erik forteller at han ikke ville invitere venner i boligen de leide. Han uttrykker seg slik:

Nei, jeg hadde jo aldri i verden bedt kjentfolk som jeg kjenner, eller et eller annet sånt no hjem på besøk eller noe sånt no. Jeg hadde ikke bedt kompisene mine å besøke meg hvis jeg hadde bodd der.

Hadde du ikke det?

Nei, jeg hadde ikke turt. Det hadde vært så skamfullt at huttetu.

Da hadde du skamma deg?

Ja.

Å være flau, eller føle skam, er vanskelig å snakke om, og skam er som oftest språkløst. Skammen er noe vi helst ikke vil snakke om og gjør mye for å unngå å føle på, både egne og andres (Farstad, 2017, s. 20). Erik bekrefter at han skammet seg over boligen og at han derfor ikke ville invitere noen hjem. På den måten unngår han å snakke om det, eller bli konfrontert med skammen.

Det slår meg at foreldrene ofte ikke snakker direkte med barna om situasjonen. Selv om barna i noen av intervjuene kommer med tydelige kommentarer og ønsker, beskriver foreldrene hvordan de opplever og antar at barna har det. Erik forteller fra barnet:

Det derre dritthuset vi bodde i før, dit skal vi ikke igjen.

Sitatet viser til barnets følelse og erfaring fra forrige bolig; «*Det derre dritthuset..*», som understreker barnets negative følelser for huset.

Foreldrene snakker ikke om det, men de fanger opp kommentarer og stemninger knyttet til boligen og dens begrensinger. Dette gir foreldrene en bekreftelse på hvordan barnet har det, hva de tenker og føler. Eva forteller:

Hun sa det vel ikke sånn direkte, men hun var flau over å ha med seg noen hjem..

Sitatet viser hvordan Eva tolker sitt barn, fordi fravær av barnets venner i huset viser Eva at barnet skammer seg. Eva forteller også at barnet merket at hun selv var mye stresset og irritert, og dermed ingen pådriver for at barnet skulle ha med seg noen hjem. Dette medførte at barnet skjønnte at hun ikke burde invitere venner. Eva forteller hvor hun tror dette kommer fra:

Jeg hadde nesten ikke besøk. Jeg syntes det var flaut.

Eva mener datteren var flau over å ta med seg noen hjem fordi boligen ikke hadde høy nok standard. Den var i dårlig stand i forhold til andres boliger. Det å være flau over boligen oppstår ikke i et tomrom. Eva og datteren viser at skam er relasjonelt betinget. Barn blir påvirket av foreldrenes følelser, som igjen kan gjøre dem sårbare for utvikling av destruktiv skam (Farstad, 2017, s. 66). Når Eva forteller at datteren «*ikke sa det sånn direkte..*» kan dette kobles til en språkløs skam som handler om en følelse av å ville gjemme seg og forsvinne lydløst og usynlig. Her kan vi også minnes Erik tidligere i oppgaven, som ikke ønsket å invitere noen hjem for «*det var så skamfullt at huttetu*». Den primære impulsen, når vi kjenner på skam, er å trekke

oss tilbake, eller gjemme oss. Skammens vesen gjør at språket om skam blir fattig og for mange er språket fraværende (Farstad, 2017, s. 29). Dette kan by på utfordringer, for som all annen erfaring setter også skam spor og avtrykk. Når skam blir internalisert, slik at den virker inn på identiteten, kan identiteten beskrives som skambasert.

I ulike humaniora og samfunnsfag er det flere stemmer som peker på at menneskers identitet står under større press og er lettere belastet i dagens samfunn, enn tidligere (Krage & Øia, referert i Farstad, 2017, s. 195).

Eva foreller at hennes stress og irritasjon over bosituasjonen indirekte gav datteren et signal om å ikke ta med seg noen hjem. Datteren ble både bevisst på at boligen var noe å skamme seg over, og skammen fikk en sosial konsekvens da hun ikke tok med seg venner hjem. Å bo i en bolig som ikke når opp til forventet/normal standard, gir en antydning om fattigdom. Fattigdom er en av de tyngste skamrelaterte identitetsbelastningene i vårt samfunn (Farstad, 2017, s. 55). Even beskriver på hvilken måte boligen representerer hans status:

Er det viktig hva andre synes?

Det er jo det da, det er jo viktig at liksom vi ikke blir sett ned på som fattigslig da. eh... fordi det er jo sånn i Norge at, det er jo normer på vellykket, det er jo liksom at man har egen bolig, at du har bil, at du har barn og altså alle de tinga du skal være vellykka for.

Fattigdom er også et område som virker inn på boligskam og følelser. Forskning på fattigdom viser at fattigdom oppleves ganske likt, uansett land. Foreldre har samme håp og drømmer for seg og sine, verden over. Fattigdom skaper skam på grunn av uønskede negative sosiale og økonomiske faktorer. Forskning viser også at skam er med på å vanskeliggjøre reisen ut av fattigdom. Det begrunnes med blant annet den stigmatisering og skyldpåføring de fattige møtes med (Farstad, 2017, s. 56). Nina gir oss et innblikk i hvordan det kan oppleves:

..nei altså det, de visste jo, de sa det på skolen at x hadde et bittelite hjem, så de sier jo ikke direkte at vi er fattigslus, men da forteller de kanskje foreldrene sine det, eller kanskje foreldrene kommer og henter og ser hvordan vi bor. Og det er jo ikke det at de, det er jo greit at folk er forskjellig, men...

Dette sitatet forteller oss at boligens utseende og beliggenhet uttrykker en sosioøkonomisk status, og når Nina bruker ordet; «fattigslus» snakker hun ned sin situasjon, slik hun tenker andre vurderer henne.

Ivar Frønes skriver hvordan oppnåelsessamfunnets ære handler om sosial- og symbolsk kapital og renomme (Frønes, referert i Farstad 2017, s. 52). Og at et moderne samfunn har helt andre skamdynamikker enn det tradisjonelle samfunnet (Farstad 2017, s. 52).

Nina opplever det slik:

Da leide vi, ja...vi leide, vi har jo flyttet mange ganger. Det blir jo gjerne sånn når man leier at det er litt midlertidig, alt er midlertidig.

Vanskelig, deprimerende, eh hh ja det har føltes veldig håpløst.

Kanskje man har tenkt at man er mindre verdt i samfunnet. At man er veldig langt nede på rangstigen.

Hvorfor foreldreskapet blir påvirket av fattigdom og skam kommer til uttrykk hos Nina, da hun opplever seg mindre verdt i samfunnet. Hun mener hennes økonomiske posisjon plasserte dem nederst på rangstigen. Et sted der det ikke var akseptabelt for henne å være. Hun kjente på negative følelser av å befinne seg der. Vi kan se dette i lys av Farstad (2017, s. 26) som skriver at skam i sin opprinnelige form er en naturlig følelse. Den har ulike nedslagsfelt, alt etter hva mennesker blir utsatt for. Å ikke kunne vise til materielle goder i et moderne samfunn vil kunne skape en følelse av skam. Opplevelsen av å ikke kunne kjøpe egen bolig vil for noen kjennes skamfullt. I kapittel to har det blitt skrevet om hvordan oppbygningen av den norske velferdsstaten bidro til å endre opplevelsen av fattigdom i Norge (Gubrium, 2013, s.110). I den norske velferdsstatens visjoner finner vi ønsket om universelle ordninger og rettigheter, slik at alle kan få samme muligheter til økt velstand. Med offentlige ordninger og støtte fikk befolkningen en mulighet for sosial og økonomisk mobilitet, en klassereise oppover.

I kjølvannet av dette vokste det opp en ny middelklasse. Siden middelklassen nå består av et flertall har den blitt førende når det kommer til normer og regler. Middelklassen har blitt et bilde på hva den norske velferdsstaten kan bidra med, og det er dette bildet informantene speiler seg i. Gubrium (2013) skriver videre at den mobiliteten velferdsstaten gir mulighet for, også forandret hvordan vi opplever skam og fattigdom. Der fattigdom tidligere var et faktum, utfra samfunnsforhold og mangel på muligheter, blir fattigdom nå forstått som om man ikke klarer å benytte seg av mulighetene som finnes. Det har gått fra å være et samfunnsproblem til et individuelt problem (Gubrium, 2013, s. 110). Når Erik ikke vil invitere kamerater hjem fordi det «...var så skamfullt at huttetu» kan dette bety at han opplever at hans bolig- og økonomiske situasjon er hans egen skyld. Følelsen av å ikke lykkes med å komme seg inn i, eller falle ut av,

middelklassen, bringer inn følelsen av skam over egne evner, eller seg selv som person (Gubrium, 2013, s. 112).

I tema Boligskam og følelser er det flere likheter mellom informantene. Alle foreldrene beskriver en endring ved barnet sitt etter at de flyttet inn i ny bolig. De mener at både boligens størrelse og standard har vært en faktor i denne endringen, og også hvordan de som foreldre har oppført seg i de ulike boligene. I sine fortellinger gir foreldrene forklaring på hvordan leid bolig fører til stress og eid bolig fører til trygghet. De utdyper også hva slags foreldre de er under disse ulike forholdene. I gammel bolig forteller en forelder blant annet at:

Jeg var ikke så nær som jeg ønsket å være i det hele tatt, jeg var veldig fraværende hele meg...

Det var som å sette opp et skjold på en måte, at jeg holdt alle rundt meg litt unna, både barn og familie og ja...

Dette kan tyde på at relasjonen mellom foreldre og barn blir påvirket av situasjonene.

Å oppleve levekårsstress kan påvirke foreldrenes omsorgskapasitet (Bøe, 2015 i Helsedirektoratet, 2017, s. 14).

Informantene viser ulike måter å håndtere levekårsstress. Karin forteller hvordan hun prøver å skjerme barnet fra den vanskelige virkeligheten, men at barnet oppdager hvordan hun har det.

Ja. Det synes jeg. Og det var ofte sånn at jeg gråt der hjemme, når det var, jeg prøvde ikke å vise det til x, men selvfølgelig når vi sover i et soverom x hørte det noen ganger. Og når x spurte, hva skjer? jeg bare sa at jeg klarte det ikke denne gangen heller, igjen.

Informantene forteller hvordan barna opplevde at de ble bedre foreldre i ny bolig. Nina beskriver det slik:

Jeg er veldig mye mer tøysete og tullete med barna. Hu eldste sier tydelig at du smiler mye mer mamma, og at jeg er mye mer fornøyd da. Vi har bedre relasjon enn vi hadde tidligere

Vi kan snakke om ting, jeg har overskuddet til og evnen til å se hvis hun har en dårlig dag. Det så jeg ikke før..

Eller jeg orka ikke ta tak i det, for jeg hadde nok med mitt eget.

I denne analysen har vi sett at boforholdene påvirker følelsene, som igjen påvirker hvordan informantene løser problemer og fungerer i hverdagen. Dårlige boforhold skaper følelsesmessig slitasje som gjør dem mindre motstandsdyktige overfor hverdagens stress, og de er urolige for at fremtiden er ustabil og utrygg. Analysen viser at foreldene søker trygghet og forutsigbarhet, som de mener at eid bolig vil kunne gi dem. Dette er en sterk drivkraft i dem. Eid bolig vil både være med på å vise felleskapet at de er gode foreldre, og fjerne deler av den følelsesmessige slitasjen som skam kan bidra med.

6.3 Barndomshjem

Informantene har klare tanker om hva et barndomshjem er, eller hvordan et barndomshjem skal oppleves. I intervjuene kommer det frem at de er bevisste på samfunnets normer om bolig og barndomshjem, og at dette var forventninger de tidligere ikke klarte å innfri overfor sine barn. Videre forteller alle informantene at det å skape et barndomshjem er forelders viktigste oppgave. Å mestre denne oppgaven gir et bilde av en god forelder, som gir barna et godt fundament for god utvikling. Even forklarer det slik:

Hva er et godt barndomshjem for deg?

Det er alt i fra trygghet, spesielt da, trygghet, du kjenner igjen lukter, du kjenner igjen kriker og kroker, og det er der liksom, det er trygghet, en trygg havn. Det får nok de her også nå.

Hva som er et godt barndomshjem viser seg å være ganske likt for alle informantene. Eva forklarer det slik:

Jeg tenker et godt barndomshjem er et hjem der du kjenner kriker og kroker, der du har venner og familie i nærheten, eller at du kjenner område rundt, kjenner folka der, er trygg på omgivelsene.

Og Nina forklarer det slik:

Et godt barndomshjem for meg er sånn jeg hadde det sjøl når jeg var liten. Men jeg hadde alltid, det at man kan fly ut og inn av dørene hos hverandre og at det er åpent hus. At man kan ha med ekstra på middag av og til. Ehh ..ja at man er stolt av hjemmet sitt da.

Her viser det seg hvordan informantene speiler seg i samfunnets idealer og forventninger. Boligen blir en gjenstand for selvpresentasjon og boligen får en symbolsk betydning. Den gir både voksne og barn en tilhørighet og identitet (Ulvik, Øyen & Olsen, 2014, s. 102). Flere

bringer også inn egne barndomsminner, og setter dette som en standard for hvordan de ønsker å ha det. Dette kan fortelle oss at en bolig har mange oppgaver og funksjoner. Boligens standard og utforming, for eksempel størrelse, gir ulike muligheter for aktiviteter og virksomheter. I et hjem oppbevarer man personlige eiendeler. Det inntas måltider, det gjøres lekser, noen leker, mens andre utfører husarbeid. I en bolig der det bor voksne og barn, vil boligen bli en arena for samhandling og relasjon (Ulvik, Øyen & Olsen, 2014, s. 101). Boligen vil kunne fungere som en katalysator for omsorg. Boligen blir dermed en gjenstand som får i gang en reaksjon, og som hjelper informantene i å nå flere mål.

Informantene forteller om hvordan et «åpent hus» og «trygg base» skaper et barndomshjem. Et sted der barn kan bevege seg ut og inn, både i sitt eget og andres hjem. Det vil si at hjemmet blir en overgang mellom privat og offentlig svære. Barn beveger seg på egen hånd i ulike arenaer og i ulike hjem. Ved siden av dette kan «barndomshjemmet» være et sted mange barn er sammen, uten at voksne er tiltede. Hjemmet tilbyr barna en ikke-voksenkontrollert jevnaldningsdeltagelse (Ulvik, Øyen & Olsen, 2014, s. 102).

I Norge i dag har barn stor innflytelse på utformingen av et hjem. Barn betegnes som autonome vesener med behov for privatliv. I takt med at velstanden i Norge har økt, har også foreldrenes mulighet til å skaffe større boliger skapt normen for eksempelvis barnerom, kjellerstue, treningsrom og spillrom (Ulvik, Øyen & Olsen, 2014, s. 102). Når barn beveger seg ut og inn av hverandres hjem vil de ta med seg en opplevelse av egen og andres sosiokulturelle tilhørighet, som igjen vil bidra til deres identitetsforståelse.

Opplevelsen av å ikke kunne gi barnet sitt et stabilt hjem, en trygg base og barndomshjem tærer på informantene. På ulikt vis uttrykker alle at dette påvirker deres opplevelse av mestring, og hvordan de ser på seg selv som foreldre. Eva og Karin forklarer:

Mmm..kremt, så gikk jeg alltid å la meg om kvelden og ja og den følelsen av mislykkethet er den følelsen jeg husker veldig godt. Den følelsen at man ikke fikk det til. At det man, ja,..oppgitthet. Det er liksom litt vanskelig å beskrive sånn akkurat, for når jeg skal beskrive sånn det var før, kan jeg nesten kjenne den klumpen i magen som alltid var der, det er liksom ikke så lett å beskrive, den må nesten oppleves, det er en helt forferdelig følelse rett og slett. En som jeg ikke unner noen. Det å ikke vite hvordan neste dag blir, eller hvordan det blir om ett år eller, ja og om man må bytte skole.

Jeg var trist på hennes vegne for at jeg ikke hadde mulighet til å gi henne det jeg ser mange andre kan gi barna sine, men da er de gjerne to. Eller de har høyere inntekt. Og

opplevelsen av at når datteren min har hatt venner på besøk, så kommer det andre barn inn og sier; oi her var det lite, eller...

Når Eva forteller hvordan; «*følelsen av mislykkethet...*» er den følelsen hun husker veldig godt i den gamle boligen, kan dette fortelle oss om et emosjonelt stress som preget henne negativt. Dette underbygges av ordene hennes; «*...jeg ikke unner noen*». Det samme kan sies å gjelde Karin, da hun forteller; «*...at jeg ikke hadde mulighet til å gi henne det...*» og hvordan dette gav henne en trist følelse. Hun gir eksempel gjennom; «*så kommer det andre barn inn og sier; oi her var det lite, eller...*». Dette bidrar til å forstå hvor utfordrende det kan være å måtte stå i skamfulle situasjoner, både på vegne av seg selv og barnet.

Hvordan informantene har håndtert sitt stress kan nok forklares på mange måter. Ut ifra intervjuene kommer det frem at samtlige informanter har gode minner fra eget «barndomshjem». Dette kan tyde på at de har erfaring med gode oppvekstvilkår. Det vil øke sannsynligheten for at de har erfart at «mine valg gir et godt resultat». Å oppnå målet med å gi barna et «barndomshjem» viser seg å være en stor motivasjon. På tross av at stressopplevelsen er stor, kan økt motivasjon bidra til mobilisering av ressurser for å nå målet (Helsedirektoratet, 2017, s. 11). Even beskriver sin kones motivasjon slik:

...hun var, hun ...på en måte måtte vekk for enhver pris, følte jeg liksom. Altså, hun klarte ikke å bo der lenger. Med naboer og...ikke at de var uvenner, men bare følte at hun måtte videre. Det verket i henne.

Tidligere mestringsopplevelser kan ha bidratt til at informantene lykkes med å nå sitt mål. Dette kommer til uttrykk når Even sier; «*...men bare følte at hun måtte videre. Det verket i henne.*». Som indikerer at hans kone har en klar visjon om hva som er et godt barndomshjem.

Informantene beskriver også hvordan familielivet har blitt bedre i ny bolig. Etter at de flyttet er de mer hjemme, de har jentekveld, kosekveld, filmkveld og fotballkveld. De spiser middag sammen, inviterer venner hjem og opplever å være mer som en familie. De forteller at barna koser seg hjemme, de har plass til å leke, være sammen med foreldrene og plass til å trekke seg tilbake for å få egen tid. Dette forteller oss at ny bolig utgjorde en ny omsorgsarena. Og at denne har bidratt til bedre relasjonene mellom voksne og barn.

Det kan kanskje tyde på at foreldrene med dette beskriver den «følelsen» de selv har savnet, og ønsker at både de og barna skal ha i sitt hjem. Det kan se ut som om de har lykkes i å gi barna

et barndomshjem. Jeg reflekterer også over informantenes evne til å mestre stress over tid. Analysen viser at de preges av forholdene, og at vedvarende stress gir psykiske og fysiske belastninger. Men de klarer å komme videre, og de lykkes i å nå målet sitt. Informantenes egne barndomshjemserfaringer kan være en motiverende faktor. De kan se positivt på egen evne i å lykkes. Det kan virke som om at de som mangler opplevelsen av mestring, eller ikke har god erfaring fra barndomshjemmet selv, kan streve mer med stressbelastningen, og å komme videre inn i ny bolig.

7 Oppsummerende diskusjon

Etter å ha analysert seks intervjuer med problemstillingen «*Hva betyr bolig for foreldreskapet, slik foreldre som har mottatt startlån opplever det?*» resulterte dette i temaene Boligreisen og Foreldreskap i endring. I dette kapittelet vil jeg svare på problemstillingen med å oppsummere, trekke frem og diskutere noen punkter.

Alle informantene viser og beskriver en tydelig kobling mellom bolig og foreldreskap. Noen fellestrekk fremkommer. Dette kan forklares med at svarene ikke er lineære, men sammensatte og komplekse.

Jeg vil begynne med å se på noen konsekvenser av norsk boligpolitikk og synet på fattigdom. Oppgaven viser at det gjennom en sterk middelklasse har utviklet seg en kulturell standard for livs- og boligreiser, og for god foreldrepraksis. Både Pedersen (2012, s.145) og Gubrium (2013, s.117) viser til dette. Resultatene viser at en form for moralisme og forventning ser ut til å skygge for det faktum at mange opplever at velferdsstatens universelle ordninger ikke er så lett tilgjengelige. Dette støttes i Gubrium (2013), hun skriver hvordan opplevelsen av fattigdom ikke lenger er like gjenkjennbart hos majoriteten av den norske befolkningen (Gubrium, 2013, s. 108). Resultatene fra oppgaven forteller oss at følelsen av å ikke lykkes med å kjøpe stabil bolig fikk informantene til å skamme seg over egne evner. Mangel på stabil bolig kan sees på som et strukturelt problem, men for informantene opplevdes dette som et individuelt problem. Å ikke klare å gjennomføre en sosial mobilitet, på tross av ordninger, årsaksforklares som individuelle feil eller mangler (Gubrium, 2013, s. 117). Når samfunnet har skapt en felles forventning om sammenhengen mellom bolig og sosial mobilitet, kan dette ha bidratt til at informantene opplevde seg stigmatisert og sett ned på som fattige.

I oppveksten utvikles og formes vi i et samspill av biologi, sosiale og materielle betingelser (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 40). Det viser at informantenes behov for å skape en trygg base samsvarer med teori om hva som er bra for barn, og hva som er barns behov. Informantenes arbeid for å lykkes med å skape en trygg base, kan sees i sammenheng med deres tilgang og mulighet for en sosial mobilitet. Ut ifra resultatene i denne oppgaven kan det også se ut til at det kreves byråkratisk kompetanse for å gjøre en klassemobilitet i det norske samfunnet (Jessen 2005:16 i Skog Hansen & Lescher-Nuland 2011, s. 80). Kompetanse kan man inneha selv, eller innhente fra andre, for eksempel bekjente eller offentlig ansatte. Har man levd med levekårsstress over en lengre periode, kan man ha behov for støtte og hjelp for å manøvrere i systemet. Hjelp fra andre bidro til at informantene opplevde mestring. Opplevelse av mestring er ressursfremmende. Dette kan bidra til økt selvsikkerhet og opplevelsen av å være kompetent til å løse utfordrende oppgaver i fremtiden (Helsedirektoratet, 2017, s. 9).

Opgavens resultater viser at den generelle boligpolitikken ikke dekker alle. Noen blir fanget i en runddans av fattigdomsproblematikk de ikke kommer ut av. Konsekvenser av fattigdom kan bidra til at mange ikke blir i stand til å ta i bruk tiltak og muligheter på lik linje med andre (NOU 2011:15, Vedlegg 2). Slike erfaringer kan gi grobunn for dårlige mestrings- og handlingsstrategier, og kan resultere i at noen kan komme til å trenge bistand og hjelp de kanskje ellers ikke hadde hatt behov for, dersom forholdene hadde vært annerledes (Helsedirektoratet, 2017, s. 4).

Deretter ønsker jeg å ha fokus på hva en bolig kan bety i det norske samfunnet. Når bolig både blir et fundament for trygghet, og en arena for identitetsutvikling, kan dette skape en kjede av reaksjoner og eventuelle komplikasjoner (Ulfstad, 2011, s. 27). Informantene er konkrete i forhold til hvordan ustabile boforhold har påvirket dem. Denne oppgaven viser at både det å leie, og å ikke eie, over tid, samt boligens kvalitet (eks ustabil, dårlig standard eller størrelse) kan bidra til en kjedereaksjon av negative faktorer. Disse kan kategoriseres som levekårsstress, og stress var noe alle informantene informerte om.

Det kan fremstå som om hjelpeetater, som for eksempel barnevern, ikke er nok opptatt av bolig og systemisk tenkning. Jeg ønsker derfor å trekke frem en mulig mangel på sammenheng mellom boligbetingelser og omsorgsevne.

Boligen er en materiell betingelse og omsorgsarena som påvirker hverdagen (Andenæs, 2004, s. 10). Ustabile boforhold påvirker tilknytning, oppvekst og familierelasjoner (Vassenden, 2017). Dette kan som nevnt gi levekårsstress og helseproblemer. Dersom hjelpeapparatet i for liten grad ser på boligens påvirkning, kan symptomene og helseproblemene som boligforholdene bidrar til få mer fokus, enn selve boligbetingelsene. Det kan bety at det lappes på symptomene (helse- og relasjonelle problemer).

Dette bringer tankene tilbake til avstikkeren tidligere, vedrørende barnevern og omsorgsovertagelse. Noe som gjør Vassendens parallell (2017) aktuell. Vanskelige bosituasjoner kan, ifølge Vassenden (2017), forverre barns oppvekstvilkår og bidra til dårligere omsorg (Studsrud & Tuastad, 2017 s. 40). Det kan hende at ulike individuelle- og familierelasjonelle utfordringer hadde vært mindre dersom bolig og fattigdomsproblemet hadde vært adressert først.

I min oppgave ser det ut til at levekårsstress og omsorgskapasitet har en sammenheng. Det kan bety at også omsorgskapasitet kan forbindes med omsorgsovertagelse. Hvis man kan sammenligne oppgavens informanter og barnevernsfamilier ut fra mangel på stabil bolig, kan det tenkes at fast og egnet bolig vil bidra til å gi økt omsorgskapasitet. I dette punktet kan Ulfrstads (2011) «*wicked problems*» kobles på. Umedgjørlige problemer kan oppstå der ulike deler av hjelpeetaten har fått ansvar for en del av en tverrfaglig utfordring (Ulfrstad, 2011, s. 150). og Tanken går til de som har de umedgjørlige problemene, og hvordan det kan oppleves. Ettersom hver kommune har ansvar for å organisere sitt boligsosiale arbeid, kan den fremtidige hjelpen oppleves ulikt. Tiden vil vise på hvilken måte Husbankens bidrag, eksempelvis gjennom strategien *Alle trenger et trygt hjem* (2021-2024), vil gi mindre «*wicked problems*».

Avsluttende punkt i dette kapitlet er på hvilken måte systemisk praksis kan gi oppmerksomhet på bolig. Dersom vi skal se familiers betingelser i et helhetlig perspektiv, kan terapeutisk virksomhet ikke bare handle om relasjoner. For familierapeuter, og andre som jobber med familierelasjoner, er materielle betingelser nødvendige forhold å kjenne til når familiesystemer skal behandles og omsorgsevnen vurderes. Årsakene til utfordrende familierelasjoner er mange og kompliserte. Sett i lys av systemisk tenkning kan oppgavens resultater bidra til at boligen, på grunn av dens betydning, blir behandlet som en betingelse og selvstendig del i familiesystemet. Den biososiale modellen av Georg Engel, støtter dette. Den beskriver hvordan systemisk tenkning er en nødvendighet for å forstå både somatiske og psykiske problemer.

Engel beskriver også at et problem ikke kan behandles isolert, men må sees sammen det sosiale systemet vedkommende er en del av (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 38). Informantene i oppgaven forteller oss hvordan mangelen på stabil bolig skapte utrygghet. Det gav dem en følelsesmessig slitasje som påvirket hvordan de utøvde foreldrerollen.

En terapeutisk nysgjerrighet på hvordan boligskam fremtrer i en relasjonell sammenheng, løftes frem som en nødvendighet ut ifra oppgavens resultater. Farstad (2017) skriver hvordan skam er et underkommunisert fenomen i vestlig kultur. Hun mener at skam ofte dekkes over av beslektede fenomener (Farstad, 2017, s. 216). Dette kan være en mulig nødvendig påminner for utøvende terapeuter.

8 Avsluttende kommentar

Siste kapittel i denne oppgaven samler resultatene, og gir implikasjoner på hvorfor og hvordan oppgaven kan være relevant for andre. Herunder presenteres også mine refleksjoner og anbefalinger om fremtidig forskning.

Denne oppgaven ønsker å bidra til økt kunnskap om hvordan middelklassenormen kan ha skapt en kulturell standard for livs- og boligreiser, og for god foreldrepraksis. Ved siden av en velferdspolitik som har gjort middelklassefremveksten mulig, kan nevnte standard også ha bidratt til å påvirke utøvelsen av profesjonsutøvelsen innen barnevern, sosialt arbeid og terapeutisk virksomhet.

Informantene i oppgaven kaster lys over det at boforholdene kan oppleves stigmatiserende. De skammer seg over å ha mislyktes med en forventet sosial mobilitet. Sitatet «*Det var så skamfullt at huttetu*» ble en klar indikasjon til dette. Oppgaven synliggjør det faktum at når fattigdom ansees som et individuelt problem, og ikke et strukturelt, kan dette gi store konsekvenser. Det kan medføre fysiske, psykiske og relasjonelle belastninger. I oppgaven har dette vist seg blant annet i form av levekårsstress. Dersom levekårsstress og mangel på stabil bolig kan sees i en sammenheng, vil mulighetene for at skreddersydde, individuelle hjelpetiltak kunne bli mer treffsikre.

Videre viser oppgaven at dersom profesjonsutøvere behandler klienter også ut ifra middelklassenormen, kan innsikt i klientenes virkelighet overses. Moralisme og uvitenhet kan

legge seg som en tåke over samtaler og hjelpetiltak. Det kan medføre at årsaker til de utfordringene som bør adresseres, ikke blir synlige. Hva er det med terapeutenes behandlingskultur som gjør at boligen, på tross av betydningen den har som omsorgsarena, ikke tematiseres mer i terapien? Oppgaven forteller oss at skam er en underkommunisert påvirkningsfaktor i denne sammenheng. På hvilken måte bringer klienter dette selv inn i samtaler? En kan undre seg over om middelklassenormen har bidratt til at noen foreldre ikke så lett ser egne ressurser. Oppgaven viser at opplevelser og erfaringer om utenforskap bidrar til å skape ulike mestingsstrategier. Negative opplevelser av egne ressurser vil ikke bidra til en rettfærdig analyse av årsaker og egeninnsats. Dette kan igjen forsterke et dårlig selvbilde, og redusere muligheten til å hente frem nye løsninger og muligheter.

I løpet av oppgaven har barnevernsfamiliers boligbetingelser og omsorgsovertagelser blitt kort redegjort for. Det viser seg at førende politikk og samfunnsutvikling har bidratt til at barnevernsfamilier flytter oftere enn andre. Deres boligbetingelser gjør at muligheten for å etablere trygg base minker, noe som igjen resulterer i at risikofaktorene og antall omsorgsovertagelser øker. Tar man for gitt at barnevernsfamilier og andre barnefamilier har samme behov for trygg base, vil det også kunne bety at utvidelse av kommunale boliger, og alternative leie- og eieordninger, vil bidra til at barnevernsfamilier opplever mindre levekårsstress. Dette igjen kunne hatt positiv effekt på omsorgskapasiteten, og dermed mulig redusere antall omsorgsovertagelser.

Får de som trenger det mest muligheten til å eie, eller bo i forutsigbare leieforhold? Hvordan kan barnevernsfamilier få benyttet seg av velferdsstatens ordninger dersom ordningene bare er synlige, men ikke tilgjengelige?

Resultatene i oppgaven synliggjør på hvilken måte startlån bidrar til å bedre foreldreskapet. Sett i lys av oppgavens resultater om konsekvenser av ustabile boforhold, og effekten av startlån, er dette et signal om at den norske boligpolitikken har endringspotensiale. Det kan fremstå som om liberaliseringen av boligmarkedet har skapt noen etterdønninger for utførelsen av dagens boligsosiale arbeid. Dette bringer oss til Ulfrstad «*wicked problems*». Etter at den statlige regulerte boligpolitikken ble byttet ut med forbud mot forkjøp- og prisregulerende avgjørelser, kan velferdsstatens universelle ordninger ha fått en etterfølgende sprekk. Dette kan ha blitt en medførende årsak til at umedgjørlige problemer («*wicked problems*») spredde seg til kommunene og ulike etater. Dette kan ha bidratt til fragmenterte arbeids- og ansvarsoppgaver,

og flere grupper innen kategorien «*vanskeligstilt på boligmarkedet*». For å bekjempe fattigdomsproblematikken kan det være gunstig at den norske velferdsstaten gjennomfører en sterkere sosial boligpolitikk.

Det er riktig og nødvendig å nevne at det utføres mye bra boligsosialt arbeid i Norge. For mange ansatte, både i stat, kommune og frivillig sektor, innebærer dette å fatte skjønnsmessige vurderinger ut ifra ulike strategier, handlingsrom og organisering.

8.1 Veien videre

For informantene i denne oppgaven ble startlån et livsendrende opplevelse. De er ikke i tvil om hvor stor positiv effekt tiltaket har hatt på deres foreldreskap. Å se på boligens stabilitet og kvalitet som en nødvendig betingelse, og selvstendig faktor, i systemisk tenkning, kan være endringsfremmende. Oppgaven bringer derfor frem ønsket om å forske videre på hvilke resultater som hadde fremkommet dersom materielle betingelser systematisk hadde fått fokus i terapeutiske samtaler.

Til slutt synliggjør oppgaven også behovet for å forske videre på barns opplevelser og konsekvenser av materielle betingelser. Hva betyr bolig for barn? Likt som voksne, vil også barn speile seg i middelklassenormen. Hvordan er det å være barn i en familie med ustabile boforhold? Det ville i så fall være en nødvendighet å bringe frem barneperspektivet, og å forske på hvordan barn reflekterer og agerer under slike forhold oppgaven belyser.

9 Litteraturliste

- Aasland, S. (2019). Fattige familier mangler penger. *Agenda magasin, 2019*. Hentet fra https://agendamagasin.no/artikler/fattige-familier-mangler-penger/#_edn1
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 24:19-33.
- Bakke, K., Kvamme, I., Stalsberg Mydland, T., & Wærdahl, R. Agderforskning. (2012). *Husrom uten hjerterom. Kan bolig motvirke marginaliseringsprosesser?* (FoU- rapport nr. 1/2012). Hentet fra Veiviseren.no
<https://www.veiviseren.no/forstaa-helheten/forskning-og-utredninger/rapport/husrom-uten-hjerterom-kan-bolig-motvirke-marginaliseringsprosesser>
- Brodtkorb, E. & Rugkåsa, M. (Red.). (2007). *Under tak- mellom vegger. Perspektiver på boligens betydning i velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Brottveit, G. (Red.). (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*. Oslo: Gyldendal.
- Farstad, M. (2017). *Skam. Eksistens, relasjon, profesjon*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Frønes, I. (2003). *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Grøholt, B., Garløv, I., Weidle, B. & Sommerchild, H. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri* (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gubrium, Erika. K. (2013) Poverty, shame, and the class journey in public imagination. *Scandinavian Journal of Social Theory*, 15:1, 105-122, DOI: [DOI: 10.1080/15027440.2013.781111](https://doi.org/10.1080/15027440.2013.781111)
[Poverty, shame, and the class journey in public imagination: Distinktion: Journal of Social Theory: Vol 15, No 1 \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15027440.2013.781111)
- Haavind, H. (2019). Livsformsintervjuet: En veiviser til subjektive erfaringer. I Jansen, A & Andenæs, A (Red.), *Hverdagsliv, barndom og oppvekst. Teoretiske posisjoner og metodiske grep*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet.no (2017). Stress og mestring (IS-2655). Hentet fra https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/stress-og-mestring/Stress%20og%20mestring.pdf/_attachment/inline/11df8af9-831e-4535-aaef-43178fa9b389:faf7b30a63b6004ff91eb7d4bbf2c6a89c4d4718/Stress%20og%20mestring.pdf
- Husbanken.no. Husbankens historie. Sist oppdatert 13.01.20. Hentet fra <https://www.husbanken.no/om-husbanken/historikk/>

- Veiviseren.no. (u.å). Innføring i tjenstedesign. Hentet 05.04.21 fra <https://www.veiviseren.no/planlegge-lede-og-utvikle/innovasjon-og-digitalisering-i-offentlig-sektor/innforing-i-tjenstedesign>
- Husbanken.no. Kan jeg få startlån og tilskudd? Sist oppdatert 09.05.2020. Hentet fra <https://www.husbanken.no/person/startlaan/soke-startlaan-og-tilskudd/>
- Husbanken.no. Mål og strategier. Sist oppdater 05.02.2020. Hentet fra <https://www.husbanken.no/om-husbanken/mal-og-strategier/>
- Husbanken.no. (2019). Årsrapport 2019. Alle skal bo trygt. Hentet fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Husbankens%20aarsrapport%202019%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Husbankens%20aarsrapport%202019%20(3).pdf)
- Johnsen, A. & Torsteinsson, V.W. (2012). *Lærebok i familieterapi* (2. opplag). Oslo: Universitetsforlaget.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2017). *Kvalitativ analyse: Syv tradisjoner*. Latvia: Hans Reitzels forlag.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kommunal- og regionaldepartementet. (2004). *Om boligpolitikken* (St.meld.nr.23 (2003-2004)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-2003-2004-/id197927/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2021). *Alle trenger et trygt hjem: Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken* (2021-2024). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c2d6de6c12d5484495d4ddeb7d103ad5/oppdatert-versjon-alle-trenger-en-nytt-hjem.pdf>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2007). *En åpen, trygg og skapende hovedstadsregion* (St.meld.nr.31 (2006-2007)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-31-2006-2007-/id469140/?ch=1>
- NOU 2011:15. (2011) *Rom for alle- En sosial boligpolitikk for framtiden*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/vedlegg/boby/rapporter/den_bolig_sosiale_vendingen.pdf?id=2260849
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Larsen, H. & Lien, K. (2012). *Bo-team: En tilnæringsmetode i boligsosialt arbeid*. Tønsberg: Stiftelsen Kirkens Bymisjon Vestfold i samarbeid med Husbanken Region Sør.

https://bibsyst-almaprmo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=BIBSYS_ILS71493935470002201&context=L&vid=DIA_KON&lang=no_NO&search_scope=default_scope&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Bo-team&offset=0

- Martinsen, K. & Hagen, R. (Red.). (2012). *Håndbok i kognitiv adferdsterapi: I behandling av barn og unge*. Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.
- Pedersen, E. (2012). «Trange» fødsler?: Tidsplassering av foreldreskapet. I K. Wideberg (Red.). *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver* (s. 141-160). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Radiorabulistene. (2019, 18 oktober). *Boligskammen Episode 1: Hva Trenger Vi Å Vite Om Boligpolitikk?* (Radiorakel). Hentet fra: <https://radiorakel.no/boligskammen-episode-1-hva-trenger-vi-a-vite-om-boligpolitikk/>
- Risjord, M. (2014). *Philosophy of social science. A contemporary introduction*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Skog Hansen, I.L & B.R. Lescher-Nuland. (2011). *Bolig og oppvekst. Konsekvenser av å vokse opp under vanskelige boforhold* (Fafø-rapport 2011:16). Hentet fra [Bolig og oppvekst | Fafø-rapport 2011:16](#)
- Stiegler, J. Reidar, Sinding, A. I. & Greenberg, L. (2018). *Klok på følelser*. Oslo: Gyldendal.
- Studsrød, I & S. Tuastad (Red.). (2017). *Barneomsorg på norsk. I samspill og spenning mellom hjem og stat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskap for helse - og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.
- Ulfrstad, L.M. (2011). *Velferd og bolig. Om boligsosialt (sam-) arbeid*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Ulvik, S.O., Øien, I & Olsen, B, C, R. (2014). Barns hjem som utgangspunkt for deltagelse. I L.M. Guldbrandsen (Red.), *Barns deltagelse i hverdagsliv og profesjonell praksis* (s. 100-126). Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

«*Familieliv og bolig*»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt/intervjuundersøkelse hvor formålet er å finne ut om startlån har hatt betydning for familieliv. Målet er å sette søkelyset på hva som skjer med familierelasjonene i familier som berøres av boligsosiale tiltak.

Prosjektet inngår i en masteroppgave som skrives OsloMet- storbyuniversitetet. Bakgrunn for valgte prosjekt handler om at jeg fra før har jobbet med boligsosialt arbeid.

Familieliv og bolig er viktig å forske på. Vår regjering jobber aktivt for at tiltak skal iverksettes og at tiltakene samsvarer med de utfordringene samfunnet står overfor. De ønsker å se de boligsosiale virkemidlene i sammenheng med andre velferdspolitiske tiltak som arbeid, sosiale tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnevern.

Jeg vil intervju en av foreldrene i familien. Intervjuet har form som en samtale om temaene hverdagsliv og boligen før og nå, og hva som har endret seg. Siden helsetilstand kan påvirke hverdagslivet kan helseopplysninger bli nevnt i samtalen. Med dette som tema snakker vi om familielivet før og nå. Samtalen vil bli tatt opp med bruk av en opptaker. Opptakene vil senere bli skrevet ut til tekst. Opptakene vil senere bli makulert. Samtalen varer i opp mot 2 timer.

Husbanken Region Sør har sakt seg villig til å formidle kontakt med familier som har mottatt startlån. Det er saksbehandler i kommunen som deretter tok kontakt med deg for å høre om du var interessert til å delta. Husbanken støtter prosjektet og er interessert til å lære om hvordan tiltaket virker.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke uten å oppgi grunn. Alle opplysninger om deg vil bli strøket. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til: - innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, - å få rettet personopplysninger om deg, - få slettet personopplysninger om deg, - få utlevert en kopi av dine personopplysninger, og - å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger. Har du spørsmål om dette eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter kan du kontakte personvernombudet ved OsloMet, Ingrid S. Jacobsen på e-post: personvernombud@oslomet.no

Jeg vil bare bruke det du forteller til formålene fortalt om i dette skrevet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Materialet fra vår samtale vil være innelåst og oppbevares på forsvarlig måte. Det vil senere bli makulert. I oppgaven vil alle intervjuer bli anonymisert. Dette gjelder også bosted og beskrivelser som kunne være gjenkjennelig (eks idrettslag eller kjøpesenter). Ingen som deltar i undersøkelsen skal kunne gjenkjennes i masteroppgaven som skrives.

Prosjektet skal etter planen avsluttes november 2020.

Jeg ber om skriftlig samtykke fra deltagere.

På oppdrag fra OsloMet-storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med meg på epost: karoline.auensen@gmail.com. Eller mobil 992 59 280. Eller min veileder, professor Oddbjørg Skjær Ulvik: oddbjorg@oslomet.no.

Med vennlig hilsen

Karoline Lien
Masterstudent i familiebehandling
OsloMet

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om masterprosjektet «*Familieliv og bolig*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med båndopptaker

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. november 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om masterprosjektet «*Familieliv og bolig*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å bli omtalt i intervjuet av samboer/ektefelle

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. november 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Vurdering fra NSD

6.4.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Familieliv og bolig

Referansenummer

466207

Registrert

14.02.2019 av Gina Karoline Lien - s320330@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Oddbjørg Skjær Ulvik, oddbjorg@oslomet.no, tlf: 90730697

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Gina Karoline Lien, karoline.auensen@gmail.com, tlf: 46619738

Prosjektperiode

04.03.2019 - 04.06.2021

Status

09.03.2021 - Vurdert

Vurdering (2)

09.03.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 08.03.2021.

Vi har nå registrert 04.06.2021 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger.

I tilfelle det skulle bli aktuelt med ytterligere utvidelse av den opprinnelige sluttdato, må vi vurdere hvorvidt det skal gis ny informasjon til utvalget.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

29.03.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 29.03.19 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:
https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold og alminnelige personopplysninger frem til 30.11.20

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)